Bohové, chrámy, obřady a lidé

Ivan Hrůša

NÁBOŽENSTVÍ
STARÉ MEZOPOTÁMIE

VYŠEHRAD

Na přebalu:
Okřídlený býk s lidskou hlavou (ochranný duch *lamassu*)
z paláce asyrského krále Sargona II. (722–705 př. Kr.)
v Dúr-Šarrukénu (moderní Chorsábád), kde střežil
vstup do trůnního sálu. S laskavým svolením Courtesy
of the Oriental Institute of the University of Chicago
(foto Anna Ressman)

Na frontispisu:
Vršek stély s Chammurapiho zákony.
Chammurapi stojí před slunečním bohem Šamašem,
božským soudcem a dárcem a garantem spravedlnosti,
který sedí na trůnu a drží v rukou insignie hůl a kruh.
18. stol. př. Kr., nalezeno v Súsách

Copyright © Ivan Hrůša, 2015

ISBN: 978-80-7429-538-6

OBSAH

Úvod 11

Periodizace mezopotámských dějin 15

1. Pojem boha ve staré Mezopotámii 23
1.1 Bohové 23
1.2 Jiné nadpřirozené bytosti 28
1.3 Osobní bůh 35
1.4 Henoteistické tendence 39
1.5 *me*: úřady, obřady, atributy božské vlády a bohopocty 40

2. Hlavní mezopotámská božstva 44
2.1 An/*Anu* 44
2.2 Enlil 47
2.3 Enki/Ea 50
2.4 Nanna/Sín 53
2.5 Utu/Šamaš 56
2.6 Iškur/Adad 58
2.7 Inanna/Ištar 60
2.8 Ningirsu/Ninurta 64
2.9 Marduk 68
2.10 Ašur 72

3. Chrám, zpodobení bohů, personál chrámového kultu 74
3.1 Rezidence božstva 74
3.2 Zpodobení bohů 80
3.2.1 Antropomorfní zpodobení 80
3.2.2 Symboly bohů 88
3.3 Personál chrámového kultu 91
3.3.1 Kněží, kněžky a jiní obřadníci 91

3.3.2 Zasvěcené ženy 97
3.3.3 Král 99

4. Chrámový kult 103
4.1 Nejdůležitější náboženské úkony 104
4.2 Předkládání pokrmů bohům v chrámu 108
4.3 Kalendář 111
4.3.1 Standardní mezopotámský kalendář 112
4.3.2 Z liturgických kalendářů Babylónu a Uruku seleukovské doby 116
4.3.3 Z liturgického kalendáře novoasyrského Ašuru 118
4.4 Slavnost Nového roku v Babylóně prvního tisíciletí 119
4.4.1 *Akītu* v novosumerském Uru 120
4.4.2 *Akītu* v Babylóně v prvním tisíciletí 120

5. Modlitby 132
5.1 Třetí tisíciletí a jeho přímé dědictví ve starobabylónské době . 133
5.2 Modlitby druhého a prvního tisíciletí 134
5.2.1 Hymny 135
5.2.2 Modlitby v dialektu emesal (modlitby obřadního zpěváka *kalû*) 136
5.2.3 Modlitby užívané v rituálech zaklínače (*āšipu/mašmaššu*) . . 144
5.2.4 Modlitby věštce (*bārû*) 151
5.2.5 Jiné typy modliteb 152

6. Rituály zaklínače 155
6.1 Různé typy rituálů 158
6.1.1 Obrana proti zlu 158
6.1.2 Oživování božích soch 167
6.1.3 Stavební rituály 167
6.1.4 Královské rituály 169
6.1.5 Válečné rituály 171
6.1.6 Jiné 172
6.2 *Bīt rimki* 172

7. Věštění 187
7.1 Věštebná znamení a výroky 187
7.2 Vývoj z empirického a historického základu? 189
7.3 Účel věštění 190
7.4 Specialisté věšteckých oborů 191
7.5 Obrana proti neblahým věštebným znamením 193
7.6 Různé typy věštění 196
7.6.1 Nebeská *omina* 196
7.6.2 Zemská *omina* 200
7.6.3 *Omina* malformovaných novorozenců. 201
7.6.4 Hemerologie a menologie 203
7.6.5 Věštění z vnitřností 206
7.6.6 Fyziognomická a lékařská *omina* 210
7.6.7 Věštění ze snů 212
7.6.8 Proroctví 214

Seznam zkratek 221
Bibliografické odkazy 226
Vybraná tematická bibliografie 239
Rejstřík bohů 268
Rejstřík chrámů 271
Věcný rejstřík 272
Rejstřík citovaných mezopotámských textů 284

ÚVOD

Záměrem této publikace je poskytnout přehled o náboženském světě a praxi obyvatel starověké Mezopotámie, jak nám je podávají archeologické a především písemné mezopotámské prameny. Nejde tu na prvním místě o rekonstrukci dějin mezopotámského náboženství ani o rozbor teoretických pojmů, nýbrž o praktický popis na základě starověkých pramenů, opírající se průběžně o úryvky z mezopotámských textů.

Textová dokumentace staré Mezopotámie je bohatá a obsáhlá, avšak zároveň roztříštěná a zlomkovitá: některá historická období a určité oblasti jsou dokumentovány lépe, jiné hůře, u dalších prameny zcela chybějí. Je tedy vždy třeba dbát na to, z jaké doby a oblasti jsou konkrétní údaje doloženy, a nepřenášet výpovědi textů automaticky do jiných míst či dob.

Mezopotámské náboženství si nelze představovat jako jednotný nebo dokonce uniformní systém. Dějiny starověké Mezopotámie zahrnují zhruba tři tisíce let a Mezopotámie představuje rozsáhlé území, jež obývali a na němž se střídali příslušníci mnoha národů, států a rozdílných kultur. Kromě toho v Mezopotámii nikdy neexistovala ústřední náboženská instituce, která by jednotný systém vytvořila. To, co se zde označuje jako „mezopotámské náboženství", je souhrn náboženských tradic, které byly vázány na klínopisnou kulturu a které tyto národy, království a říše sdílely. Nemělo by nás proto překvapovat, že se tyto tradice navzájem mohou lišit nebo si protiřečit.

Většina klínopisných textů, jichž lze k poznávání náboženství staré Mezopotámie použít, je psána z pohledu instituce království, kněží, obřadníků magických rituálů a mezopotámských učenců. Z tohoto důvodu nezachycuje tato kniha náboženství v životě prostých lidí nebo většiny společnosti. Přístupno je nám většinou pouze „oficiální" náboženství z pohledu tehdejších velkých společenských institucí, tj. království a chrámu.

Přenést se do mentality cizí a kulturně odlišné společnosti, s níž člověk nemá přímou zkušenost, je velmi obtížné až prakticky nemožné i v případě, že jde o společnost soudobou. Tím spíše to platí pro naše vnímání

a chápání společnosti, která zanikla už před dvěma tisíci lety a jejíž kulturní a náboženská tradice se od naší v mnoha ohledech zásadně odlišuje. Bylo by nerealistické domnívat se, že nám studium starověkých pramenů umožní pochopit celek mezopotámského náboženství nebo poskytne vhled do osobního náboženského vnímání a praktické role víry v životě tehdejších lidí. To, co dokážeme z mezopotámského náboženského světa zachytit, jsou pouze jednotlivé aspekty, vnímané v zrcadle teorie a očima naší vlastní zkušenosti a představ.

Tato studie je výsledkem badatelské činnosti podporované Grantovou agenturou České republiky v rámci grantu GA ČR P401/12/G168 „Historie a interpretace Bible“. Chci zde vyjádřit též upřímné poděkování svým kolegům, kteří mě při psaní knihy provázeli: Dr. Stefanu Seminarovi, který četl prvních pět kapitol a upozornil mě na některé nedostatky a chyby; Dr. Petru Dubovskému SJ a Dr. Federiku Giuntolimu, kteří mi dávali zpětnou vazbu z pohledu biblistů a jejichž zájem a povzbuzení pro mne byly velkou oporou v práci. Můj zvláštní dík patří PD Dr. Clausu Ambosovi, který četl celý rukopis a jehož kritické připomínky mi umožnily vymýtit řadu chyb a lépe promyslet některé jednotlivosti. Claus mi rovněž poskytl rukopis své habilitace ještě před jeho uveřejněním a vděčím mu i za cenné bibliografické odkazy. Odpovědnost za zbývající omyly a chyby v textu nesu pochopitelně já sám.

Citáty z mezopotámských textů jsou přeloženy z originálních jazyků, sumerštiny a akkadštiny; překlady jsou moje vlastní.

Přepis akkadských a sumerských slov

Akkadština, v originále psaná klínopisem, se do latinky obvykle přepisuje kurzívou. Používá se přitom několika speciálních znaků, které se v češtině nevyskytují:

- *ḫ* se čte jako české *ch*.
- *q* se čte jako *k*, avšak vyslovené hluboko v krku.
- *ṣ* se vyslovuje jako ostřejší *s*, se zabarvením do *c*.
- *ṭ* se vyslovuje jako *t*, se zabarvením do *d*.
- dlouhé samohlásky se označují vodorovnou čárkou (*ā*, *ē*, *ī*, *ū*) nebo stříškou (*â*, *ê*, *î*, *û*).

U sumerštiny, přepisované prostrkaně nebo obvyklým stojatým písmem, se z těchto speciálních znaků užívá pouze ḫ, vyslovované jako ch. Dalším speciálním znakem je ĝ, vyslovované jako nosové ng.

Části slov, které jsou v originálních rukopisech ulomené a byly doplněny v moderních vydáních mezopotámských textů, se uvádějí v hranatých závorkách.

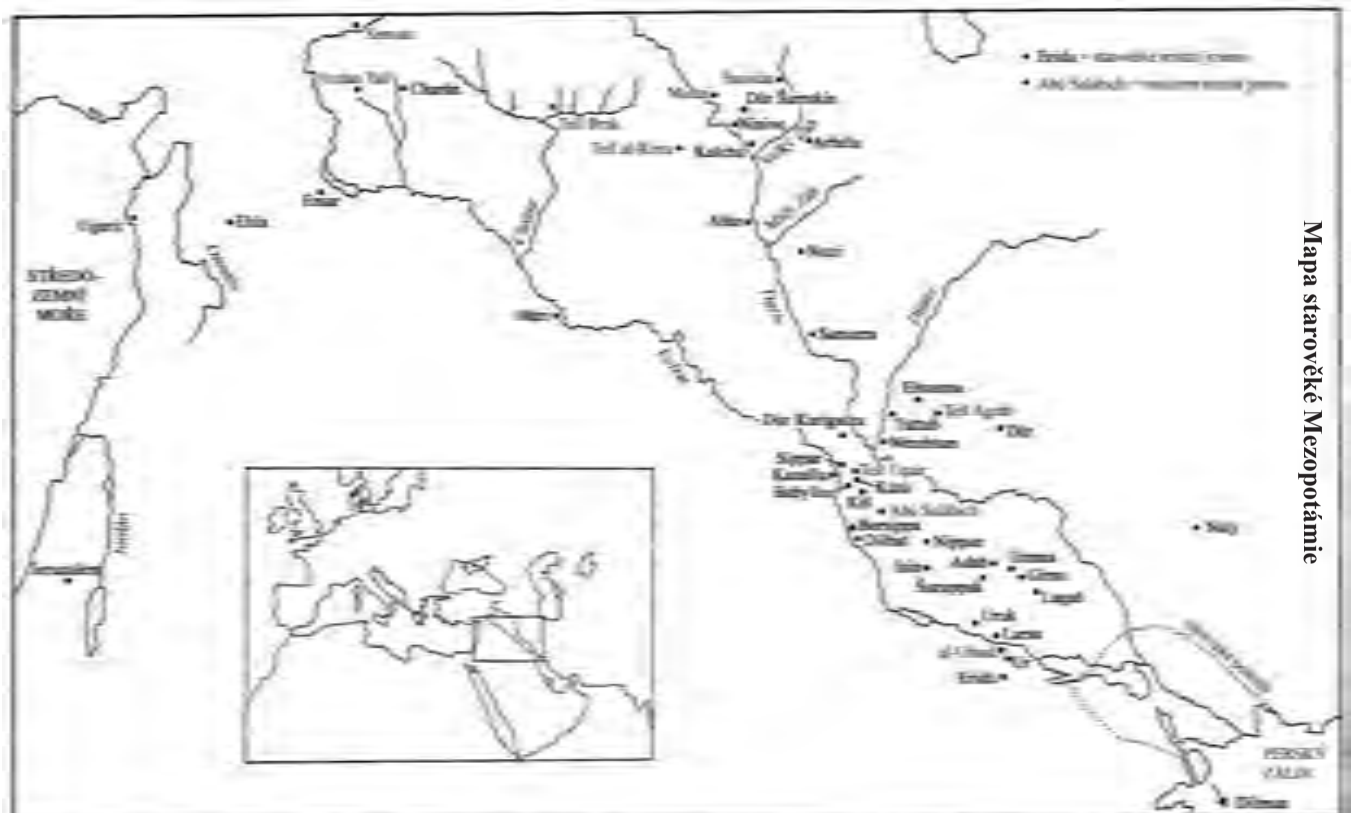

Mapa starověké Mezopotámie

(J. Black – A. Green – T. Rickards, *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*, str. 10)

7.5 Obrana proti neblahým věštebným znamením

Špatné *omen* představovalo vážnou hrozbu. Mezopotámci však nepovažovali tuto hrozbu za fatální a neodstranitelnou. Vyvinuli různé rituály, jejichž pomocí se snažili účinky věštebných znamení zneškodnit. Nejdůležitější skupinou jsou rituály zvané akkadsky *namburbû*, ze sumerského nam-búr-bi „jeho rozvázání", totiž rozvázání zla spojeného s věštebným znamením.[15]

Většina *namburbi* užívaných v souvislosti s věštěním měla za cíl odstranit zlo spojené se zemskými znameními (viz níže). Podstata rituálu spočívala ve třech krocích:

— modlitba k bohům, v první řadě k Šamašovi coby božskému soudci, aby zahájil **soudní proces** vedoucí k přehodnocení zlé sudby, naznačené negativním znamením, a aby přiřkl postižené osobě novou, příznivou sudbu. Tento krok zahrnoval také usmíření s osobními bohy, kteří postiženého opustili a seslali mu špatné *omen*. Modlitba (nebo modlitby) obsahuje rovněž prosbu o osvobození od zla a o ochranu
— **očištění postiženého od zla**, ohlášeného špatným znamením. Očištění se provádělo pomocí očistné vody, rostlin s očistným účinkem nebo pomocí pochodně a kadidelnice. V této a následující fázi je do rituálu zapojen především bůh Ea jako mistr vší moudrosti a jeho syn Asalluchi[16] jako bůh zaříkávání a rituálů
— **přenesení zla na zástupný předmět**, na hliněnou figurku, jež je následně pohřbena do země nebo hozena do vody

Tyto podstatné kroky nejsou obsaženy ve všech dochovaných rituálních textech. Některé rituály byly jednodušší (např. v nich chyběl zástupný předmět), nebo je rituál popsán pouze ve zkratce; odborník podrobné instrukce nepotřeboval. Z Ašurbanipalovy knihovny je známa velká série *namburbû* (NAM.BÚR.BI.MEŠ), jež čítala asi 140 tabulek.[17]

---

[15] Kritické vydání rituálů *namburbi* s podrobnou odbornou studií: S. M. Maul, *Zukunftsbewältigung. Eine Untersuchung altorientalischen Denkens anhand der babylonisch-assyrischen Löserituale (Namburbi)* (BaF 18), Mainz am Rhein 1994.

[16] Syn sumerského boha Enkiho, v 1. tisíciletí rovněž jedno z Mardukových jmen.

[17] Sérii sestavili učenci krále Ašurbanipala z rituálů pocházejících ze starší tradice; viz Maul, *Zukunftsbewältigung*, str. 216 –221.

Kromě *namburbi* existovaly i jiné rituály nebo modlitby se stejným nebo podobným účelem. Známe např. série rituálů k odstranění zla ohlášeného špatným snem – pro tuto oblast nejsou *namburbi* doloženy téměř vůbec.

Apotropaické rituály užívané proti věštebným znamením nejsou věštebné texty ve vlastním slova smyslu. Úsilí zneškodnit účinky zlých znamení je však s věštěním přirozeně spojeno (někdy je text rituálu vložen přímo do série *omin*). Bez tohoto úsilí by věštění v mnoha případech nemělo smysl, ba dokonce by celou situaci jen zhoršovalo, protože dotyčný člověk by byl ohrožen zlým znamením, ale nemohl by se nijak bránit.

Extrémním, avšak v novoasyrské době dobře doloženým případem obrany proti zlým znamením je rituál tzv. „zástupného krále“ (*šar pūḫi*). Pokud souběžně se zatměním Jupitera[18] nastalo zatmění části slunce nebo měsíce, která v mezopotámské kosmické geografii odpovídala Asýrii nebo Babylónii, ohlašovalo toto znamení smrt asyrského nebo babylónského krále. K zažehnání panovníkovy smrti se neužíval *namburbi* (proti nebeským znamení je užití *namburbi* výjimečné). Místo hliněné figurky se jako zástupný předmět použil živý člověk, jež na sebe vzal účinek neblahých znamení – tedy královu smrt. Procedura zahrnovala tyto fáze:

— ověření věštebných znamení, pozemských i jiných, která ohlašovala královu smrt
— intronizace „zástupného krále“. Obvykle se vybíral válečný zajatec, zločinec odsouzený na smrt, králův nepřítel nebo prostý člověk nízkého postavení (*saklu*, „hlupák“). Byl oděn královskými insigniemi, uveden na trůn a dostal i „zástupnou královnu“; to vše na dobu nejdéle 100 dní. Skutečný král se mezitím stáhl z veřejného života a přestal dokonce užívat i královský titul. Zástupný král byl ovšem pouze symbolickou postavou a neměl žádnou reálnou moc; ta zůstávala v rukou skutečného krále, nazývaného nyní „sedlákem“.
— Zástupnému králi byly přečteny všechny nebeské, zemské i jiné věštebné předpovědi, které ohlašovaly smrt pravého krále a byly příčinou k intronizaci jeho zástupce. Zástupný král tak na sebe vzal účinky zlých znamení místo skutečného krále. Tabulky, na nichž byla špatná znamení zapsána, byly zašity do okraje jeho oděvu.

[18] Hvězda božského krále Marduka.

„Sedlákovi, mému pánu: tvůj služebník Nabú-zéru-léšir. Mému pánu zdraví! Ať Nabú a Marduk žehnají mému pánu mnoho let! Napsal jsem všechna nebeská a pozemská znamení i znamení ze série *Šumma izbu* a nechal jsem (zástupného krále a královnu), aby je popořadě recitovali před Šamašem. Dali jim pít víno, umyli je vodou, pomazali je olejem; ty ptáky jsem nechal uvařit a dal jsem jim je sníst; zástupný král ode mne přijal věštebná znamení akkadské země.“[19]

— Poté, co přijal neblahá znamení, ale často dříve než za sto dní, musel zástupný král se svou královnou zemřít. Tak se splnila věštebná znamení a zástupný král odnesl ohlašované zlo s sebou do podsvětí. Jak říká rituál, „zlá znamení se už ke králi nepřiblíží; král bude zdráv a jeho zemi se bude dařit dobře“.[20]
— Zástupný král se svou královnou byli pohřbeni s královskými poctami. Po pohřbu se provádělo rozsáhlé rituální očišťování: trůn a insignie zástupného krále byly spáleny a zaklínači konali pro palác i pro samotného krále různé očistné a apotropaické rituály.[21]

Zástupný král je poprvé doložen ve starobabylónské době, kdy byl podle „Kroniky prvních králů“ jako náhrada za krále města Isin intronizován zahradník Enlil-báni. Během trvání jeho „úřadu“ se však skutečný král, Erra-imittí, udusil horkou kaší a Enlil-báni zůstal na trůnu třiadvacet let (1860–1837).[22] Z druhé poloviny 2. tisíciletí je zástupný král znám i z chetitských pramenů.

Nejhojnější a nejpodrobnější doklady – v rituálních textech a královské korespondenci – pocházejí z novoasyrské doby. Dosazení zástupného krále nebylo nijak výjimečné. Z patnáctiletého období vlády Asarhadóna a Ašurbanipala, 680–666 př. Kr., víme o osmi zatměních, jež ohlašovala smrt asyrského nebo babylónského krále; pokaždé byl proveden rituál zástupného krále.

---

[19] Parpola, SAA 10, č. 2, av. 1–14; rok 679 nebo 674 př. Kr. „Ptáci“, které musel zástupný král se svou královnou sníst, byli zřejmě částí neblahých znamení, jež ohlašovala smrt krále.

[20] Lambert, *AfO* 18 (1957–1959), str. 110, sl. A 7–8.

[21] Parpola, SAA 10, č. 352; viz citaci uvedenou výše, str. 171.

[22] Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, str. 155, ř. 31–36.

7.6 Různé typy věštění

Ve starověké Mezopotámii se užívalo mnoho způsobů věštění. Některé se objevují v klínopisných textech jen zřídka, protože se zřejmě užívaly spíše mezi prostým obyvatelstvem nebo jen v určitých případech, jako např. věštění z oleje nakapaného do vody v nádobě (lekanomancie), z mouky (aleuromancie), z náhodných výroků druhých lidí (kledonomancie), z obrysů vytvořených kouřem (libanomancie).

Máme však rozsáhlou dokumentaci jiných věštebných technik, což dokládá jejich důležitost pro instituci království v Mezopotámii: pozorování nebeských a zemských znamení, zkoumání vnitřností, zkoumání fyziognomie člověka, zkoumání charakteristik a malformací novorozenců u lidí a zvířat, rozlišování příznivých a nepříznivých dnů, věštění ze snů. Touto druhou skupinou, o níž nás klínopisné texty informují zevrubněji, se budeme zabývat v následujících oddílech.

7.6.1 Nebeská *omina*

První doklady o věštění z pohybu a vzhledu nebeských těles pocházejí ze starobabylónské doby. *Omina* se týkají zvláště zatmění měsíce, ale pozorovaly se i pohyby planet a atmosférické jevy. Na konci 2. tisíciletí byla sestavena nejvýznamnější série nebeských *omin* s titulem *Enūma Anu Enlil*,[23] k níž byly později přidány různé typy rozsáhlých komentářů. *Enūma Anu Enlil* probírá tyto oblasti:

[23] Vydání částí série: F. Rochberg-Halton, *Aspects of Babylonian Celestial Divination: The Lunar Eclipse Tablets of Enūma Anu Enlil* (*AfO* Beih. 22), Horn 1988; L. Verderame, *Le tavole I–VI della serie astrologica Enūma Anu Enlil* (Nisaba 2), Messina 2002; E. Reiner – D. Pingree, *Babylonian Planetary Omens. Part One* (BibMes 2/1), Malibu 1975; Reiner, E. – Pingree, D., *Babylonian Planetary Omens. Part Two* (BibMes 2/2), Malibu 1981; E. Reiner – D. Pingree, *Babylonian Planetary Omens. Part Three* (CM 11), Groningen 1998; E. Reiner, – D. Pingree, *Babylonian Planetary Omens. Part Four* (CM 30), Groningen 2005; E. Gehlken, „Die Adad-Tafeln der Omenserie Enūma Anu Enlil", *BaM* 36 (2005), str. 235–273; E. Gehlken, „Die Adad-Tafeln der Omenserie Enūma Anu Enlil. Teil 2: Die ersten beiden Donnertafeln (EAE 42 und EAE 43)", *Zeitschrift für Orient-Archäologie* 1 (2008), str. 256–314; E. Gehlken, *Weather Omens of Enūma Anu Enlil. Thunderstorms, Wind and Rain (Tablets 44–49)* (CM 43), Leiden 2012.

– vzhled měsíce (tab. 1–13)
– zatmění měsíce (tab. 14–22)
– vzhled slunce (tab. 23–30)
– zatmění slunce (tab. 31–36)
– Adadova znamení (počasí): mraky, hrom, blesk, zemětřesení, vítr (tab. 37–49)
– hvězdy a planety (tab. 50–70)

Série je uvedena mytologickou předmluvou ve dvou verzích, sumerské a akkadské. Předmluva říká, že řád nebes a země odpovídá božským plánům a že nebeská tělesa dávají znamení, jež lidé pozorují.[24]

> „Když velcí bohové An, Enlil a Enki ustanovili podle svého velkého úradku veliká me nebe a země i Sínovy loďky, stanovili, aby nový měsíc rostl, aby zrodil kalendářní měsíc a znamení nebe a země; nechali vyjít nebeskou loďku, aby se ukázala na nebi a byla pozorována.
> Jinak: Když velcí bohové Anu, Enlil a Ea ustanovili podle svého velikého úradku plány nebe a země a přidělili velkým bohům moc stvořit den a nový měsíc, aby je lidé pozorovali, (tehdy) spatřili Šamaše v jeho bráně a stanovili mu, aby se pravidelně objevoval na nebi a na zemi.“[25]

Závětí nebeských *omin* se týkají blaha krále a státu: vojenských záležitostí, úrody, událostí v zemi. Ne všechny předpovědi jsou stejného typu. Zatímco některé odrážejí spíše praktickou zkušenost, u jiných je obtížné vysledovat racionální propojení mezi znamením a jeho výkladem:

> „Jestliže je měsíc oděný duhovou tiárou – Adad zničí zemskou úrodu. Varianta: bude pršet […]“
> „Jestliže je měsíc oděný duhovou tiárou – v tomto měsíci se rozzuří lvi. Varianta: tato země získá nadvládu.“[26]

---

[24] Nebeské jevy byly pojímány jako písmo, které obsahuje šifrovaná poselství (*šiṭir šamê*, „nebeské písmo“).

[25] Koch-Westenholz, *Mesopotamian Astrology*, str. 77.

[26] *Enūma Anu Enlil*, tab. III; podle Verderame, *Le tavole I–VI*, str. 69. Zatímco první příklad připomíná spíše meteorologickou předpověď, u druhého je obtížné najít empirický základ.

Mezopotámská kosmografie rozdělovala svět do čtyř sektorů: Akkad (Babylónie, dnešní jižní Irák), Subartu (Horní Mezopotámie, dnešní severní Irák), Elam (dnešní Írán), Amurru (dnešní Sýrie). Při výkladu nebeských znamení se těmto pozemským sektorům přiřazovaly čtyři odpovídající sektory měsíce nebo slunce. Příklad z 15. tabulky *Enūma Anu Enlil*:

„Jestliže zatmění začíná a končí na jihu: pád velkého vojska Elamu, Subartu a Akkadu; velkokrál vyjde z města […]
Jestliže zatmění začíná a končí na severu: pád vojska Akkadu.
Jestliže zatmění začíná a končí na východě: pád vojska Subartu.
Jestliže zatmění začíná a končí na západě: pád vojska Amurru a dotyčné země.
Jestliže zatmění začíná na jihu a končí na jihu: pád Elamu.
Jestliže zatmění začíná na jihu a končí na severu: pád Elamu, k Akkadu se nepřiblíží.
Jestliže zatmění začíná na jihu a končí na východě: pád Elamu; nepřiblíží se k Subartu.
Jestliže zatmění začíná na jihu a končí na západě: pád Elamu; nepřiblíží se k Amurru.“[27]

Sektory měly mimoto protějšky v nebi, v počítání času, a později i ve znameních zvěrokruhu: „Ranní hlídka je Elam; 14. den je Elam; měsíc Siman je Amurru; severní vítr je Akkad.“[28] Konkrétním pozemským oblastem, městům, řekám a chrámům odpovídala na nebi také konkrétní souhvězdí.

V novoasyrské době byli v různých částech říše rozmístěni učenci, kteří pozorovali znamení na nebi i na zemi a posílali králi hlášení. Jev tak mohl být pozorován i tehdy, když byl viditelný pouze v určité části země, a hlášení mohla být porovnávána mezi sebou. Písemná hlášení jsou doložena již na konci 2. tisíciletí.

Pokud se vyskytly pochybnosti, mohla se astrologická předpověď ověřit pomocí věštby z jater. Podle „Příručky věštce“, kterou potvrzují i písemná hlášení králi, dochovaná z novoasyrské doby, byla nebeská znamení vyhodnocována spolu se znameními na zemi. „Příručka věštce“ osvětluje i věštcovu úlohu a účel věštění:

„Věštebná znamení (*ittu*) na zemi spolu se znameními na nebi dávají signály.

[27] Rochberg-Halton, *Aspects of Babylonian Celestial Divination*, str. 71n, § 1’ a 2’.
[28] Hunger, SAA 8, č. 4, ř. 10.

Nebe a země nám posílají věštebná znamení společně; třebaže každá sféra zvlášť, nejsou od sebe odděleny: nebe a země jsou navzájem propojeny.
Znamení, jež je špatné na nebi, je špatné i na zemi (a) to, které je špatné na zemi, je špatné i na nebi. Musíš stále sledovat příslušné znamení jak nebeské, tak pozemské. Pokud se ti objeví nadcházející zlo onoho znamení ve spojitosti s nepřáteli nebo nemocemi nebo hladomorem, ověř si termín (naplnění) znamení, a pokud se neobjeví opačné znamení, jež by ho anulovalo, nelze ho odvrátit: zlo s ním spojené nelze odvrátit, ale nastane. Když o tom uvažuješ, musíš vzít do ruky obě tabulky: ‚Jestliže od měsíce Arachsamna' a ‚Jestliže má hvězda (kometa) hvězdný obal před sebou'. Když rozpoznáš znamení a město, král a jeho lid tě žádají, abys je vysvobodil z ruky nepřítele, smrti a hladu – co řekneš? Když ti řeknou – jak odvrátíš (ohlášené zlo)?"[29]

Astronomická a meteorologická pozorování a údaje o pohybech a vzhledu nebeských těles, o atmosférických jevech, počasí a stavu vodních toků se od 7. století do 1. století př. Kr. shromažďovaly v ročních zprávách v tzv. astronomických diářích. Spolu s těmito údaji se každý měsíc zaznamenával i měnový kurs: množství ječmene, datlí, hořčice, salátu, sezamu a vlny, které odpovídalo 1 šekelu stříbra. Občas najdeme i záznamy o příhodách, které mohly být nahlíženy jako věštebná znamení: „Do města Borsippy přišel vlk a zabil dva psy. Z města už nevyšel, byl zabit,"[30] nebo o důležitých historických událostech: „U Chirítu v sipparské provincii se babylónské a asyrské oddíly střetly v bitvě. Babylónské oddíly se stáhly a utrpěly těžkou porážku."[31]

Tradiční mezopotámská astrologie se od astrologie moderní zásadně liší. V Mezopotámii se nepočítá s přímým vlivem nebeských těles na život na zemi; neexistuje kosmos uspořádaný do sfér; nejde o osobní štěstí jednotlivce; předpovědi se týkají obecného blaha, blaha země a krále.

V perské a seleukovské době už Mezopotámci dokázali pohyb hvězd a planet vypočítat. Nebeské jevy už pak nebyly nahlíženy jako přímá sdělení od bohů, ale předpokládal se přímý vliv nebeských těles na život jednotlivce; mezopotámské věštění se přiblížilo pojetí helénistické astrologie. První klínopisné protokoly zaznamenávající postavení hvězd při narození dítěte (horoskopy) pocházejí z 5. století př. Kr.

---

29 Oppenheim, *JNES* 33 (1974), str. 200, ř. 38–52.

30 Sachs – Hunger, *Astronomical Diaries* I, 50–51, ř. 21′, rok 567 př. Kr.

31 Sachs – Hunger, *Astronomical Diaries* I, 44–45, ř. 18′–19′, rok 651 př. Kr. Jde o válku babylónského krále Šamaš-šum-ukína proti jeho mladšímu bratru Ašurbanipalovi, králi Asýrie.

7.6.2 Zemská *omina*

Jde o věštebná znamení objevující se ve městě a na venkově (nikoli na královském dvoře). První *omina* tohoto typu jsou doložena už ve starobabylónské době; první dochovaná sbírka pochází z 11. století př. Kr. Z novoasyrské doby je z Ašurbanipalovy knihovny (7. století př. Kr.) známa série čítající 120 tabulek (kolem 10 000 *omin*), jež nese titul *Šumma ālu ina mēlê šakin* „Jestliže je město položené na výšině“.[32] Text pokrývá následující oblasti:

— město: kde se nachází; jací jsou obyvatelé; zjevování různých démonů; štěkající pes atd. (tab. 1–2)
— domy: základy; co se našlo ve starých základech; kdy byl dům postaven; stavba jednotlivých částí domu; chrám, sochy bohů; hrobky; studna atd. (tab. 3–18)
— zjevování duchů, světelné úkazy v domě, zjevení mrtvého; nemoci (tab. 19–21)
— zvířata: had, štír, ještěrka, geko, mungo, myš, mravenci, hmyz (tab. 22–49)
— oheň (tab. 50–52)
— král (tab. 53)
— pole a zahrady (tab. 54–59)
— vodní toky (tab. 61–63)
— ptáci (tab. 64–79)
— chování lidí a zvířat (tab. 80–87)
— události v zemi (tab. 88)
— světelné jevy (tab. 92–94)
— chování lidí (tab. 103–106)

Většina *omin* vztahujících se k domu a městu se týká obyvatel. Tato znamení nebyla pozorována systematicky jako nebesa, ale každý případ, který mohl mít vliv na obecné blaho, musel být hlášen králi (písemná hlášení jsou doložena už ze starobabylónské doby). Při interpretaci se bral v úvahu i souběh s nebeskými znameními.[33]

---

[32] Vydání části této série: S. M. Freedman, *If a City is Set on a Height. The Akkadian Omen Series Šumma Alu ina Mēlê Šakin* I, II, Philadelphia 1998, 2006.

[33] Srv. Příručku věštce citovanou výše, str. 198n.

„Jestliže je město položené na výšině – v tom městě se nebude dobře bydlet. Jestliže je město položené v dolině – to město bude šťastné.“[34]

„Jestliže se před člověkem pravidelně objevuje had – ten člověk utratí svůj majetek, bude stále žít nešťastně.

Jestliže se před člověkem zvedne had – toho člověka zabije vrah.

Jestliže před člověka spadne na zem had – ten člověk uvidí pád svého protivníka.

Jestliže had před člověkem syčí a skřípe zuby – ten člověk bude zajat při vzpouře.

Jestliže had před člověkem houká jako sova – Nergalova vláda; útok; země budou zakoušet zlo.

Jestliže se had před člověkem rozzuří a křičí, přičemž opakovaně vyplazuje jazyk – ten člověk bude chycen a zabit.

Jestliže vpravo před člověka spadne had – pád jeho protivníka; bude stále žít nešťastně.

Jestliže vlevo před člověka spadne had – splnění přání.“[35]

Někdy je do série *omin* určitého typu vložen příslušný rituál *namburbi*, což ukazuje na praktický účel sbírek *omin*. Např. ve 20. tabulce *Šumma ālu* následuje po 45 *ominech*, pojednávajících o světelném úkazu *birṣu* (záblesk), stručný pokyn, jak provést *namburbi* proti *birṣu*:

„*Namburbi* ke zrušení zla spojeného se zábleskem: do vody ze studny vlož tamaryšek, rostlinu *maštakal*, rostlinu *sikillu*, dřevo datlové palmy, jabloně, fíkovníku a borovice a nech vše na celou noc pod hvězdami. Ráno tou vodou umyj (klienta). Smíchej pivo, těsto *kalû*, těsto *kalgukku* a řasy s olejem z myrty, potři (klienta) a obleč ho do zářivě bílého oděvu. Ukaž mu stříbro a zlato a zlo spojené se zábleskem se k němu nepřiblíží.“[36]

7.6.3 *Omina* malformovaných novorozenců

Teratomancie, věštění na základě deformací novorozenců u lidí i u zvířat, je v Mezopotámii doložena už ve starobabylónské době. Příslušná *omina* jsou shromážděna v sérii *Šumma izbu*, „Jestliže malformovaný plod“, jež na 24 tabulkách zaznamenává asi 2000 *omin*,[37] pozorovaných u:

---

[34] *Šumma ālu* I 1–2, v: Freedman, *If a City is Set on a Height* I, str. 26n.

[35] *Šumma ālu* XXII 64–71, v: Freedman, *If a City is Set on a Height* II, str. 16n.

[36] Freedman, *If a City is Set on a Height* I, str. 300n.

[37] Vydání textu: E. Leichty, *The Omen Series Šumma Izbu* (TCS 4), Locust Valley, N.Y. 1970.

— novorozených dětí: vzhled novorozence, počet novorozenců, rozličné vady různých částí těla od hlavy až po nohy; siamská dvojčata (tab. 1–4)
— čerstvě narozených jehňat (tab. 5)
— *izbu* („potrat, malformovaný plod“): vzhled, deformace různých částí těla, siamská dvojčata, deformace vnitřních částí těla (tab. 6–17)
— novorozených mláďat dalších zvířat: ovce, kozy, krávy, koně, vepři, psi, gazely (tab. 18–24)

Výklady těchto znamení se vztahují na soukromou sféru. Obvykle se týkají vlastníka stáda nebo pána domu, kde k narození došlo; zřídka se týkají také novorozence, jeho matky nebo jeho města. Ve veřejné sféře se interpretace vztahují na blaho státu a krále.

„Jestliže žena porodí lva – to město bude dobyto; jeho král bude spoután.
Jestliže žena porodí vlka – lidé v zemi propadnou šílenství.
Jestliže žena porodí psa – pán domu zemře, jeho dům bude promrhán; lidé v zemi propadnou šílenství; bůh bude požírat (= přijde epidemie smrtelné nemoci).
Jestliže žena porodí vepře – trůnu se zmocní žena.
Jestliže žena porodí býka – v zemi nastoupí despotický král.
Jestliže žena porodí býka, Šamašova syna – v zemi nastoupí despotický král a země zakusí neštěstí.
Jestliže žena porodí divokého býka – král nebude mít protivníka; totéž, v zemi nastoupí despotický král.
Jestliže žena porodí slona – země bude zpustošena.“[38]

„Jestliže žena porodí a (novorozenec má) hadí hlavu – *omen* boha Ningišzidy, který bude požírat zemi; *omen* Gilgameše, který vládl zemi: v zemi nastoupí despotický král.“[39]

„Jestliže se vyskytne malformovaný plod (*izbu*) uvnitř dalšího malformovaného plodu a hlava mu visí z úst druhého – král spoutá své nepřátele a odnese jejich majetek do svého paláce.
Jestliže malformovaný plod požírá další malformovaný plod – král přemůže svého nepřítele.
Jestliže je v malformovaném plodu vejce – změní se trůn.

[38] *Šumma izbu* I 5–12, v: Leichty, *Šumma Izbu*, str. 32n. Pod jmény zvířat se rozumí vzhled novorozence.
[39] *Šumma izbu* II 6, v: Leichty, *Šumma Izbu*, str. 46. Ningišzida byl bůh podsvětí, spojovaný s hady.

Jestliže je v malformovaném plodu vejce a ve vejci je mládě – změní se trůn, vyschne moře.
Jestliže má malformovaný plod dvě těla, ale jen jeden ocas – země se obrátí proti králi.
Jestliže má malformovaný plod dvě těla, jednu hlavu, dva ocasy a jeho krk je rozdělený na dva – země se rozdělí na dvě.“[40]

7.6.4 Hemerologie a menologie

Od druhé poloviny 2. tisíciletí až do konce klínopisné kultury jsou doloženy seznamy dnů (hemerologie) a měsíců (menologie) příznivých a nepříznivých pro určité činnosti.

Nejznámější věštebná menologická série[41] nese titul *Iqqur īpuš* („strhl, postavil“)[42] a udává vliv kalendářního měsíce na výsledek činnosti, kterou člověk v tomto měsíci koná: stavba nebo oprava domu; obřady a oběti; stavba hrobky; zemědělské práce v zahradě a na poli; hloubení studny; vyprázdnění, rozložení, sestrojení ohřívadla; výskyt démonů/chorob; věštebná znamení v domě; manželství, uvedení nevěsty do domu, narození dítěte; požár.

„Jestliže jsou základy domu položeny v nisanu – majitel domu nebude užívat jeho pohodlí.
Jestliže jsou položeny v druhém nisanu – v domě bude opakovaně docházet k úmrtí.
Jestliže jsou položeny v ajjaru – na dům dolehne neštěstí.
Jestliže jsou položeny v simánu – budou chválit jeho stavitele.
Jestliže jsou položeny v dumúzu – dům bude mít boha (var.: bude dokončen).[43]
Jestliže jsou položeny v abu – dům (var.: ten člověk) bude mít děti.
Jestliže jsou položeny v ulúlu – Ištar ho bude pronásledovat v jeho plné mužnosti.

---

[40] *Šumma izbu* VI 39–44, v: Leichty, *Šumma Izbu*, str. 88n.

[41] Klínopisné prameny podávají dva typy menologií: 1) literární menologie, které obsahují mytologické, astronomické, liturgické a ekonomické informace; 2) věštebné menologie, které uvádějí pro každý měsíc šťastné a nešťastné činnosti; viz Livingstone, v: *Official Cult*, str. 98.

[42] Vydání textu: R. Labat, *Un calendrier babylonien des travaux des signes et des mois (séries iqqur īpuš)*, Paris 1965.

[43] Výraz „bude mít boha“ znamená, že se domu a jeho obyvatelům povede dobře, budou obdařeni bohatstvím a štěstím.

Jestliže jsou položeny v druhém ululu – totéž; dům bude stržen.
Jestliže jsou položeny v tašrítu – jeho bůh ho stále povede k dobrému.
Jestliže jsou položeny v arachsamnu – všechno se mu bude dařit.
Jestliže jsou položeny v kislímu – opakovaně bude docházet k úmrtí.
Jestliže jsou položeny v tebétu – nářek, tělesná újma.
Jestliže jsou položeny v šabátu – dům bude dostavěn (var.: nebude zastřešen).
Jestliže jsou položeny v addaru – bude mít zisk.
Jestliže jsou položeny v přestupném měsíci – dům (var.: majitel domu) bude žít v blahobytu, totéž."[44]

Druhá část série pojednává o některých znameních na nebi: na slunci, na měsíci, na Venuši; o zčervenání nebe, o znameních Adada (počasí a zemětřesení), a zabývá se i souvztažnostmi mezi bohy a kalendářními měsíci.

Hemerologických seznamů,[45] jež navzájem liší účelem i složitostí, se dochovalo několik. Nejlépe doložená hemerologie je dnes známa pod názvem Babylónský almanach.[46] Uvádí ke každému dni roku krátký záznam, který udává charakter dne (příznivý, nepříznivý) nebo dopad data na různé životní oblasti či aktivity, jako je rodina, zdraví, zemědělství, obchod, uctívání bohů atd. Babylónský almanach byl nejrozšířenější hemerologickou sérií a zřejmě byl určen pro obyčejné lidi.

Existují ovšem i hemerologie určené pro elitu, nebo dokonce pro královský dvůr. Tyto hemerologie poskytují pro jednotlivé dny obsáhlejší informace nebo instrukce a mohou být zaměřeny na určitý účel. Např. seznam *Inbu bēl arḫi* („Plod, pán měsíce")[47] se zabývá panovníkovým uctíváním bohů: nejprve udává příznivý či nepříznivý charakter daného dne, načež uvádí bohy, jež má král uctít obětními dary, pokrmy, kterých se má varovat, přijetí či nepřijetí královým modliteb ze strany božstva atd.

---

[44] *iqqur īpuš* § 1,1–15, v: R. Labat, *Un calendrier babylonien des travaux*, str. 58n.

[45] Všechny známé hemerologické seznamy jsou vydány v A. Livingstone, *Hemerologies of Assyrian and Babylonian Scholars* (CUSAS 25), Bethesda, Maryland 2013, a to pod následujícími tituly: Babylónský almanach, Seznam šťastných dnů, Hemerologie předkladných chlebů, Hemerologie klanění, Hemerologie pro Nazimaruttaše, Dvojjazyčná hemerologie pro prvních sedm dní měsíce *tašrítu*, Hemerologie zatmění a *Inbu Bēl Arḫi* („Plod, pán měsíce").

[46] Vydání: Livingstone, *Hemerologies*, str. 5–82.

[47] Vydání: Livingstone, *Hemerologies*, str. 199–248.

Mezi hemerologiemi můžeme jako příklad uvést tzv. Hemerologii předkladných chlebů, dříve nazývanou Hemerologií města Ašuru.[48] Vypočítává za sebou všechny dny roku a ke každému uvádí boha, jemuž byl den zasvěcen, pozitivní nebo negativní charakter dne a účinek data na určité lidi (na nemocného, na krále) a na určité činnosti, jakož i božstvo, jemuž je třeba v daný den přinést potravinový obětní dar:

„Nisan, první den, (den) boha Enlila:
Špatný den. Úzkost pro nemocného;
lékař nevztáhne ruku k nemocnému,
věštec nepronese věštebný výrok.
Den nevhodný pro splnění přání.
Král i pán ochotně udělá, co se mu řekne.
Nebude jíst rybu a pórek, (jinak) zakusí neštěstí.
Očistí si oděv, bude spokojený.
Totéž. Přinese předkladnou oběť Enlilovi a Ninlil,
Šamašovi a Nuskovi a ta bude přijata;
ten člověk dosáhne prvenství,
bude mít silného dědice.“[49]

V korespondenci asyrských králů se vyskytují zmínky o tom, že určité dny jsou nebo nejsou vhodné k určité činnosti, např. ke stavění domu, k vycházení z domu, ke složení přísahy, k přemístění božích soch, k návštěvě u krále, k provedení rituálu atd.

„Králi, mému pánu: Tvůj služebník Ištar-šumu-éreš. Králi, mému pánu, zdraví! Ať Nabú a Marduk žehnají králi, mému pánu! Dvacátého, dvaadvacátého a pětadvacátého jsou příznivé dny k vykonání smluvních přísah. Chceme zařídit, aby se přísahy konaly ve chvíli, kdy král, můj pán, řekne.“[50]

„Ohledně toho, co mi král, můj pán, napsal: dnes není příznivý den, napíšu zítra. Není dobře přemýšlet o těchto věcech dnes. Napíšu zítra!“[51]

Přisouzení dobrého nebo zlého účinku měsícům a dnům ovšem mohlo mít důsledky pro život kteréhokoli člověka. Vysvítá to už z příkladu z *Iqqur īpuš*, který jsme uvedli výše. Jiným příkladem může být rituál proti neštěstí

[48] Vydání: Livingstone, *Hemerologies*, str. 103–159.
[49] Livingstone, *Hemerologies*, str. 107, av. sl. i 1–14.
[50] Parpola, SAA 10, č. 5; rok 673 nebo 672 př. Kr.
[51] Parpola, SAA 10, č. 61, rev. 2–13.

spojenému s narozením dítěte v měsíci nisanu. Text rituálu začíná výčtem příslušných znamení:

> „Jestliže se dítě narodí v od 1. do 30. nisanu, promrhá toto dítě otcovský dům, sotva se postaví na vlastní nohy; zemře jeho otec nebo matka; smrti je vydá ruka boha nebo je dostihne ruka krále. Dítěti se v budoucnosti povede dobře.“[52]

Podle odpovídajícího rituálu *namburbi* přinese otec za úsvitu ve stepi jako obětní dar mouku, sirup, kyšku, datle a pivo a obětuje Eovi, Šamašovi a Asalluchimu ovci. Následuje modlitba k těmto bohům a modlitba k řece, které má neštěstí odnést pryč. Tento rituál nezahrnuje přenesení neštěstí na zástupný předmět.

7.6.5 Věštění z vnitřností

Tento způsob věštění je v Mezopotámii doložen už od 3. tisíciletí. I když mluvíme o „věštění z vnitřností“, nešlo v Mezopotámii jen o prohlédnutí vnitřností poražené ovce. Věštec pozoroval i chování zvířete před porážkou a vyhodnocoval tvar a případné nepravidelnosti různých částí jeho těla.

Zkoumalo se mnoho jednotlivých částí vnitřností, zejména jater, jež byla pojímána jako obdoba hliněné tabulky, na kterou bohové písemně zaznamenali svou odpověď. V sériích věštebných textů pak věštec pro každý fyziognomický detail vyhledával příslušnou interpretaci, jež mohla být pozitivní, negativní nebo dvojznačná. Dvojznačné znamení bylo považováno za velmi špatné: znamenalo, že bůh odmítl komunikovat. Jako příklad uvádíme několik *omin* ze starobabylónské doby:

> „Jestliže je (na játrech) *stezka* – bůh povede bezpečně kroky člověka.
> Jestliže jsou (na játrech) dvě *stezky* – účastník cesty/tažení dosáhne cíle cesty/tažení.
> Jestliže je *stezka* jako luk – úspěch; malé vojsko krále porazí velkou nepřátelskou armádu.
> Jestliže se *stezka* vpravo i vlevo zúžila – konflikt; vojsko se nebude řídit rozkazem velitele. Nebo: král se nebude řídit radou svých rádců.“[53]

---

[52] Maul, *Zukunfsbewältigung*, str. 400–408; citované řádky 1–4 jsou na str. 401n, překlad na str. 406.

[53] YOS 10, č. 11, spl. i 1–10. *Stezka* je technický termín označující určitou část jater.

„Jestliže jsou dva žlučníky, ale žlučový kanálek je jen jeden – *omen* přátelství. Jestliže se žlučník větví – králova choť porodí syna.“[54]

Věštění z vnitřností se užívalo k získání odpovědi na otázku předem položenou božstvu. Otázka musela být formulována tak, aby se na ni dalo odpovědět „ano“ nebo „ne“. Před poražením ovce předložil věštec otázku v propracovaném rituálu bohům a prosil je, aby do vnitřností zvířete vložili svou odpověď.[55] Po prozkoumání všech důležitých znaků se sčítala pozitivní a negativní znamení. Ze součtu vycházela výsledná boží odpověď: pozitivní, negativní – nebo dvojznačná.

Proceduru ilustruje následující příklad zprávy o výsledku věštebného doptávání. V první části textu jsou vypsána *omina* vztahující se k fyziognomickým znakům, nalezeným ve vnitřnostech zkoumané ovce; u některých *omin* je uvedeno pouze předvětí. Pod čarou je součet znamení, která určují konečný výsledek: pět negativních znamení. Zbývající část zprávy uvádí otázku položenou božstvu a boží odpověď, vyvozenou ze zkoumání jater. Následují upřesnění položené otázky („odhlédni od…“) a datum a jména osob zodpovědných za provedení rituálu.

„Jestliže je na játrech *přítomnost*, dvě *stezky*, levá *stezka* je na pravé *stezce* – zbraně nepřítele budou mít převahu nad zbraněmi knížete.[56]
Jestliže na játrech není *síla* – dvojznačný výsledek.[57]
Jestliže je na pravé straně *přítomnosti* díra – porážka vojska. Nebo: *přítomnost* (znamená) svatyni a podstavec.[58]
Jestliže je levá strana žlučníku svázaná – tvé vojsko zahubí nepřítele.
Jestliže je *prst* a *přírůstek* v pořádku –
Jestliže je zadní strana pravé plíce postižena – rozdrcení hlavy; vojsko propadne šílenství.
Jestliže se horní strana (plíce) posunula –
Jestliže vnější část (plíce) jezdí po *pokrývce hlavy*, spodek středního *prstu* plíce je rozdělený –

---

[54] YOS 10, č. 11, sl. v 10–13.

[55] Viz modlitbu věštce k bohům noci citovanou výše, str. 151n.

[56] *Omen* uvedené ve věštebné sérii *Bārûtu*, tab. 26, ř. 26. Výrazy psané kurzívou (*přítomnost*, *stezka*, *síla*, *prst*, *přírůstek*, *pokrývka hlavy*) jsou starověké technické termíny označující různé části jater a plic.

[57] *Omen* uvedené ve věštebné sérii *Bārûtu*, tab. 59, ř. 75.

[58] *Omen* uvedené ve věštebné sérii *Bārûtu*, tab. 6, ř. 40.

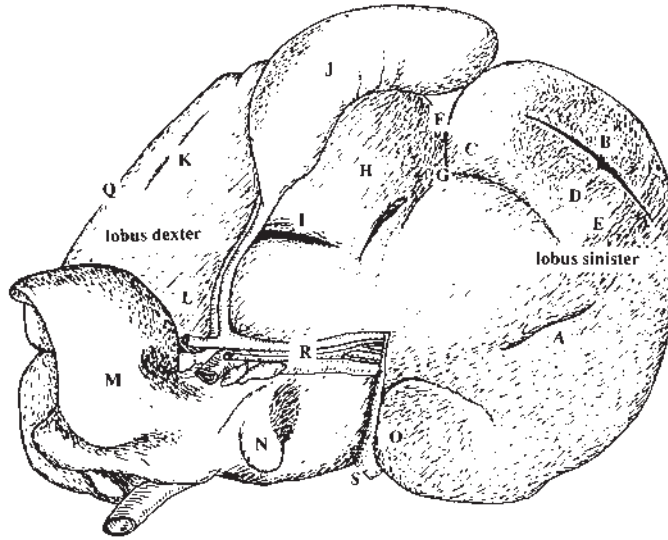

A	*manzāzu*, „přítomnost“	rýha na *lobus sinister*
B	*padānu*, „stezka“	rýha na *lobus sinister*
C	*pû ṭābu*, „milé slovo“	rýha na *lobus sinister* (součást „stezky“)
D	*naṣraptu*, „tyglík“?	*impressio abomasalis*
E	*ruqqu*, „zúžení“	
F	*danānu*, „síla“	*ligamentum teres hepatis*
G	*bāb ekalli*, „brána paláce“	*incisura ligamenti teretis*
H	*šulmu*, „blaho“	*lobus quadratus*
I	*padān imitti marti*, „stezka vpravo od žlučníku“	rýha na *lobus quadratus*
J	*martu*, „žlučník“	
K	*maḫīṣ pān nakri*, „porážka nepřátelského vojska“	rýha na *lobus dexter*
L	*nīdi kussî*, „základ trůnu“	*impressio renalis*?
M	*ubānu*, „prst“	*processus caudatus/pyramidalis*
N	*ṣibtu*, „přírůstek“	*processus papillaris*
O	*nīru*, „jho“	*impressio omasica*
P	*tīb šári*, „zdvihnutí větru“	pravá hrana *lobus dexter*
Q	*tīb šumēli*, „zdvihnutí levé strany“	levá hrana *lobus dexter*
R	*nār amūti*, „řeka jater“	*porta hepatis*
S	*kiṣirti imitti*, „pravý hřeben“	*omentum minus*

Asyrsko-babylónská anatomie jater
(U. Koch-Westenholz, *Babylonian Liver Omens*, str. 45)

Jestliže je prsní kost silná, střevo má 14 záhybů, srdce berana je zdravé –
Jestliže jsou dvě *stezky*, levá *stezka* je na pravé *stezce*.
Jestliže na játrech není *síla*.
(Jestliže je) na pravé straně *přítomnosti* díra.
Jestliže je zadní strana pravé plíce postižena.
Jestliže vnější část (plíce) jezdí po *pokrývce hlavy*.
Pět negativních znaků uvnitř, pozitivní nejsou: negativní.
Ohledně Nabú-bél-šímáte z Přímoří – který nezachoval přátelství Ašurbanipalovi, asyrskému králi, tvému stvoření, svému pánu: vyslovil přísahu při tvém velikém jménu lehkovážně a s pýchou jí pohrdl – Ašurbanipal, asyrský král, který tě uctívá, se nyní doslechl: ‚Shromáždil elamské lučištníky a je na cestě sem.' Bude bojovat, povede válku, svede bitvu a boj proti vojskům Ašurbanipala, asyrského krále, nebo proti Asyřanům, nebo proti Chaldejcům, nebo proti Aramejcům, kteří objali nohy Ašurbanipala, stvoření tvých rukou? – Negativní.
Odhlédni od toho, že (Nabú-bél-šímáte) je na pochodu, ale zastavil se buď na elamských hranicích, nebo na hranicích své země, buď aby nahnal strach, nebo aby získal pomoc, a nepřešel hranice (Asýrie).
Nisan, 4. den, eponym Sagab (= rok 651 př. Kr.). Ašur-da''in-šarru (a) Dannája, informátor. Provedeno v Novém paláci."[59]

Koncem 2. tisíciletí proběhlo uspořádání věštebných textů, zřejmě na základě požadavků krále. Z Ašurbanipalovy knihovny známe velkou sérii věštebných znamení na vnitřnostech, zvanou *iškar bārûti* („série věštebného umění"), která čítala 100 tabulek.[60] Předvětí *omin* obsahují rysy pozorované na vzhledu ovce, na tvaru střeva, podrobný popis různých částí jater, žlučníku, plic a výklady těchto pozorování. Závětí se týkají téměř výhradně krále, jeho rodiny a blaha království – zdraví, hladomorů, nemocí, úrody, úspěchu ve válce.

Kromě sbírek *omin* nám bohatou dokumentaci poskytují rituální texty, texty týkající se věštce *bārû*, dotazy pokládané Šamašovi a dopisy pojednávající o odpovědích na tyto dotazy. Věštění z vnitřností byl prestižní a tajný věštecký obor, který sloužil k získání definitivního potvrzení politických, vojenských, osobních i náboženských rozhodnutí. Dotazy

[59] Starr, SAA 4, č. 280.

[60] Vydání části série: U. Koch-Westenholz, *Babylonian Liver Omens. The Chapters Manzāzu, Padānu and Pān Tākalti of the Babylonian Extispicy Series Mainly from Aššurbanipal's Library*, Copenhagen 2000.

dochované z 1. i 2. tisíciletí dokládají velikou důležitost věštění z vnitřností pro královský dvůr. Mnohé z nich se týkají vojenských operací a pravděpodobně byly bohům předkládány během vojenských tažení. Jsou ovšem doloženy i dotazy ze soukromé sféry: ohledně obchodování, zdraví, věrnosti manželky.

7.6.6 Fyziognomická a lékařská *omina*

Fyziognomická *omina* vycházejí z fyziognomických rysů lidského těla, zkoumaného od hlavy k nohám, jako např. vzhledu vlasů, tvaru nehtů, rukou atd., ale zabývají se i chováním a mluvením. Dochovaly se různé sbírky *omin* tohoto typu (*Alamdimmû* „postava“, *Nigdimdimmû* „tělesná forma“, *Kataduggû* „výrok“ a jiné). Závětí *omin* obsahují předpovědi o délce života, zdraví, povaze a společenském postavení. Sloužily jako nástroje při vyhodnocování osoby, její povahy, jejího zdraví a otázky, zda jsou jí bohové nakloněni, nebo ne. Na tyto věci se bral zřetel zejména tehdy, když měl být někdo připuštěn do užšího kruhu královských důvěrníků nebo získat vysoké postavení. Hlavním zájmem *omin* týkajících se žen byla plodnost a vhodnost ženy pro manželství. Fyziognomická *omina* jsou doložena už ze starobabylónské doby.

„Jestliže má žena dlouhé prsty na rukou – je jí předurčeno štěstí.
Jestliže má dlouhé prsty na nohou – nebude se jí dařit, zakusí […].
Jestliže má krátké prsty na rukou – dům, do něhož se přistěhuje, zchudne.
Jestliže má krátké prsty na nohou – bude se jí dařit, bude žít.
Jestliže má dlouhé prsty na rukou a krátké na nohou – nebude se jí dařit, špatné […].
Jestliže má krátké prsty na rukou a dlouhé na nohou – dům, do něhož se přistěhuje, […].
Jestliže prsty na rukou a na nohou mají navzájem přiměřenou délku – bude bohatá, bude mít boha.“[61]

[61] Ze série *Šumma sinništu qaqqada rabât*, v: Böck, *Die babylonisch-assyrische Morphoskopie*, str. 158 n, ř. 119 –125.

Některá z těchto *omin* se podobají spíše mudroslovným výrokům:

„Jestliže se někdo opakovaně prořekne – nebude vážený mezi lidmi.
Jestliže střeží svá ústa – jeho vážnost mezi lidmi je zjevná.
Jestliže (říká): ‚Jsem hrdina!' – bude zahanben.
Jestliže (říká): ‚Jsem schopný!' – bude znevážen.
Jestliže (říká): ‚Jsem slabý!' – nabude síly.
Jestliže (říká): ‚Jsem nedochůdče!' – zbohatne."[62]

Lékařská *omina* obsahují popisy symptomů nemocí a komentáře ohledně možnosti uzdravení a povahy nemoci. Protože nemoc byla považována za důsledek porušení vztahu mezi člověkem a bohem, nestačilo léčit tělo. Bylo rovněž nutno identifikovat božstvo, které za nemocí stálo, a stanovit, který rituál je třeba k zažehnání nemoci provést. Společně s poskytnutím lékařské péče usiloval zaklínač o nezbytné smíření s bohy.

V 11. století př. Kr. sestavil učenec Esangil-kín-apli za použití starších textů novou edici diagnostické lékařské série zvané SA.GIG (*Sakikku*).[63] Série obsahuje:

— znamení, jež zaklínač nebo jiné osoby zpozorují během cesty k domu pacienta (tab. 1–2)
— symptomy na různých částech těla (tab. 3–14)
— úvahy o vzniku a trvání nemoci; fyzické příznaky (tab. 15–25)
— různé formy epilepsie (tab. 26–30)
— prognózy o trvání nemoci; souvislost mezi „zásahem od boha" a jménem nemoci (tab. 31–35)
— prognózy o těhotenství; nemoci během těhotenství; příznaky nemocí u žen a kojenců

Z kolofónu starověkého katalogu, který uvádí kapitoly série *Sakikku*, je vidět jak účel série, tak i souvislost mezi medicínskými a fyziognomickými znameními:

---

[62] Z série *Kataduggû*, v: BÖCK, *Die babylonisch-assyrische Morphoskopie*, str. 134n, ř. 60–61 a 65–68.

[63] Vydání: R. LABAT, *Traité akkadien de diagnostics et pronostics médicaux*, Paris – Leiden 1951; N. P. HEESSEL, *Babylonisch-assyrische Diagnostik* (AOAT 43), Münster 2000.

„Série *Sakikku,* v níž jsou shromážděny nemoci a deprese, a série *Alamdimmû*, jež se zabývá vzhledem a postavou – znaky sudby, již stanovil Ea a Marduk –, patří obě k jednomu souboru. [Zaklínač], který činí rozhodnutí, který bdí nad životem lidí a zná celé *Sakikku* a *Alamdimmû*, ať provede vyšetření, ověří (ho v textu), [ať uvažuje] a pak ať přednese diagnózu králi.“[64]

7.6.7 Věštění ze snů

První zmínky o interpretaci snů pocházejí z 3. tisíciletí př. Kr. V klínopisné literatuře je dochováno více než 60 vyprávění o snech, některé v dopisech,[65] jiné v literárních textech jako např. v eposu Gilgamešovi nebo mýtu o Atramchasísovi, a ještě další v několika královských nápisech z 3. až 1. tisíciletí. Některé sny podávají jasné poselství (např. o stavbě chrámu), jiné bylo naopak třeba interpretovat. V literárních textech nacházíme příklady intuitivního výkladu na základě obrazů vnímaných ve snu, bez použití psaných sbírek *omin*.

Existovala však i deduktivní oneiromancie, při níž věštec *bārû* vykládal obsah snu pomocí psaných seznamů věštebných znamení, podobných sbírkám nebeských, zemských a jiných *omin*. Zlomky sbírek takových *omin* pocházejí už z poloviny 2. tisíciletí. Z Ašurbanipalovy knihovny je známa věštebná série *Zaqīqu*[66], která měla 11 tabulek. V zachovaných zlomcích se vyskytují následující motivy:

- různé lidské aktivity: výroba rozličných předmětů, zemědělské práce, močení; přeprava předmětů; práce se sekyrou; sex; boj
- chození/cestování na různá místa: do různých domů, míst, chrámů, měst, zemí, do nebe, do podsvětí
- jíst a pít: maso (psí, liščí, opičí, lidské, maso mrtvoly, své vlastní maso): ryby, ptáky, med, obilí, ovoce, zeleninu; cihly, zemi, kůži, výkaly; hvězdy atd.
- dostat: kovy, pečeti, dřevo, nástroje, maso, olej, látky, předměty

---

[64] Finkel, *Gs. Sachs*, str. 148–150, ř. 28´–33´.

[65] Jde zejména o dopisy z Mari ze starobabylónské doby, viz ARM 26/1, str. 455–482.

[66] Akkadské *zaqīqu* znamená „závan, přelud“ a je zároveň jménem akkadského boha snů; sumerské božstvo se jmenovalo ^{d}ma-mú.

Závětí se týkají člověka, který měl sen: jeho osobních záležitostí, zdraví, očekávání. Jeden oddíl série se zabývá i osobou krále a jeho sny.

„Jestliže chytí lišku – chytí ochranného ducha *lamassu*.
Jestliže chytí lišku, ale ona mu uteče – bude mít ochranného ducha *lamassu*, ale on mu uteče.
Jestliže chytí kočku – splnění přání, bude mít ochranného ducha *lamassu*.
Jestliže chytí hada – bude mít ochranného ducha *lamassu*.
Jestliže chytí kozla – chytí ho zlý duch *šēdu*.
Jestliže chytí berana – postihne ho soudní proces.“[67]

K odstranění zla spojeného se špatným snem mohl zaklínač užít různých rituálů a modliteb.[68] Většina těchto rituálů není v rubrikách označena jako *namburbi*,[69] třebaže jejich princip je velmi podobný.

V některých rituálech se kromě modlitby k Šamašovi užívá hroudy hlíny nebo soli, kterou zaříkávání výslovně spojuje s člověkem, jehož trápí zlý sen a děsí ohlašované neštěstí: „Hroudo, hroudo, v kousku odrýpnutém z tebe je kousek odrýpnutý ze mne, v kousku odrýpnutém ze mě je kousek odrýpnutý z tebe.“[70] Pomocí zaříkávání, opakovaného třikrát, se zlo spojené se snem (vidění mrtvého, živého, zážitku, který člověk nikdy neměl, obléknutí neznámého oděvu) přenáší na hroudu, jež je pak hozena do vody a rozmočí se.[71]

„Šamaši, ty jsi soudce; rozsuď můj případ!
Ty vynášíš rozhodnutí; vynes rozhodnutí o mém případu!
Obrať pro mně sen, který jsem měl, v dobro,
ať se mi daří, ať mám společníky!
Šamaši, ať mé dny přinesou dobrá znamení,
Šamaši, ať mé měsíce přinesou dobrá znamení!
K rozvázání zlého snu.
Odrecituješ modlitbu před Šamašem a (zlo) bude rozvázáno.“[72]

---

67 Oppenheim, *The Interpretation of Dreams*, str. 326, Sm 801+, sl. iii, ř. x+9 – x+14; překlad na str. 281.

68 Viz např. Butler, AOAT 258, str. 249–338.

69 Zlé sny ovšem mohou být zahrnuty do seznamů nepříznivých znamení, proti nimž se provádí rituál *namburbi*; viz *namburbi* vydané v Maul, *Zukunftsbewältigung*, str. 185–189.

70 Butler, AOAT 258, str. 261 (text) a 293n (překlad), sl. i 79 – ii 1.

71 Butler, AOAT 258, str. 262n (text) a 294 (překlad), ř. 7–10; str. 274–276 (text) a 298 (překlad), ř. 20–38.

72 Butler, AOAT 258, str. 272 (text) a 297 (překlad), ř. 4–17.

REJSTŘÍK BOHŮ

Adad 26n, 39, 44n, 55, 58–60, 67, 77n, 100, 115, 117n, 151, 165n, 171, 196n, 204, 215, 217
  Adad z Aleppa 215
  Adad z Kalassu 215
Aja 57, 107
Alammuš 54
Amurru 166
An 26, 39, 41, 44–51, 59, 61, 63, 67, 72, 77, 84, 99n, 103, 107, 109, 113–119, 122, 124, 127, 141, 146, 165, 192, 197, 217, 221
  Anu 24, 32, 39, 41, 44–47, 59, 61, 67, 72, 77, 84, 100, 107, 109, 113–119, 124, 127, 141, 146, 165, 192, 196, 197, 217
Anaššatu 118
Annunítum 60, 118, 215
Anšar 24, 72
  An-šár 72
Antu 44, 46, 62, 107, 109
Anu – Enlil – Ea 26, 44n, 63, 84, 127, 146, 192, 197
Anunnakové 26, 44–46, 66, 78, 115, 141, 145, 173, 177–180
Anzú 65–68, 115
Apsú 24, 32, 39, 53, 115, 141, 147n, 156n
Asalluchi 27, 37, 51, 68, 70, 83–86, 141, 147n, 157, 165, 170, 173, 178, 183, 185, 188, 193, 206
Asalluchi/Marduk 50, 155, 157, 173
Ašratu 118
Aštar 61
Aštartu 61
Ašur 26, 44, 47n, 69, 72–74, 76, 88, 97, 102, 105, 118n, 131, 218
Ašurítu 62
ʻAṯtaru 60
Bau 45, 66, 79, 93, 107, 140n
Bél 70, 116, 121–125, 128n, 218n
Bélet-ilí 60, 100, 117
Bélet-séri 118
Béltíja 121, 124
Bunene 57

Dagán 98, 119, 215n
  Dagán z města Terqa 215
Damgalnunna 51, 141
Damgalnunna/Damkina 71
Damkina 51, 176
Damu 93
Dirítum 215
Dumuzi 16, 33, 57, 61, 63n, 100n, 114

Ea 26, 39, 44n, 50, 53, 55, 58, 81–86, 105, 116, 146–148, 155, 157, 165n, 168, 170, 173, 176, 178n, 183, 185n, 188, 192n, 197, 206, 212, 214
Enbilulu 54, 141
Enki 27, 41–43, 45, 48, 50–53, 59n, 62n, 67n, 70, 83, 85, 92, 115, 141, 193, 197
Enki/Ea 50n, 63, 71
Enki (Enlilův předek) 48, 50
Enlil 18, 26, 39, 41–45, 47–52, 54n, 58–60, 63–70, 72, 84, 92, 99n, 113, 115n, 118, 124, 126n, 133, 138, 141, 143, 146, 165, 170, 173, 176, 178, 192, 195–197, 205
  Enlil asyrský 47
  Enlil/Ašur 77
Ereškigal 63
Erra 45, 61, 71, 80, 96, 152, 195
Eštar 60

Gatumdu 45, 93
Gazbaba 114
Geštinanna 64
Gibil 114, 115, 151
Gilgameš 16, 25, 35, 38n, 46, 50, 57, 61, 64, 114n, 202, 212
Girra 45, 185
Gula 45, 66, 93, 176

Char 57
Chišamítum 215

Igalim 140
Iggunu 140
Igigové 26, 39
Illil 47
Inanna 23, 35, 41–46, 53n, 57, 60–64, 92, 100–102, 115
Inanna/Ištar 23, 41, 43–46, 57, 60–63, 96
Innin 60
Irninni 39, 60
Isimud 29, 51
Iškur 27, 48, 58–60, 93, 141
Iškur/Adad 58n
Ištar 26, 43n, 54, 61n, 64, 76, 77n, 96, 109, 113, 114–118, 151, 173, 176, 178, 203, 215, 217n
Ištar z Arbély 62
Ištar z Ašuru 73
Ištar z Ninive 73
Ištaran 98
Išum 71, 80, 116

Janus 51
Jupiter Belus 70

Kaginna 114
Kippat-máti 119
Kirizalsurra 114
Kišar 24
Kitítum 217
Kíttu 57
Kūbu 78
Kulla 168
Kusibanda 81
Kusu 166

Lachamu 24
Lachmu 24
Lugalasal 118
Lugalbanda 118
Lugaldimmerankia 127n
Lugalirra 29, 78. 164
Lugalmarada 118
Luchuš 140
Lulal 61

Madánu 141
Mamu 57
Marduk 19, 22, 25–28, 39n, 48, 51, 55, 65, 68–73, 78, 98, 105, 107, 113n, 117, 120, 122–131, 135, 142, 146–149, 154, 157, 166, 168, 170, 176–178, 185n, 194n, 205, 212
Medimša 59
Menunesi 59
Meslamtaea 78
Míšaru (spravedlnost) 59, 117
Mullil 139, 141
Mullissu 73, 119, 178

Nabú 26, 28, 39, 71, 74, 76, 107, 113n, 116–118, 120, 122–127, 129, 141, 176, 195, 205, 218n
Namašmaš 59
Namma 42, 51, 179
Namraṣīt 53
Namtar 33, 48
Nanája 107, 109, 113, 117, 140, 178
Nanna 48n, 53, 55, 57, 92n, 98, 120, 141
Nanna/Sín 53, 61
Nanše 38, 92
Nergal 26, 32n, 39, 48, 54, 58, 66, 100, 115, 118, 129, 171
Nimgir 59
Ninagal 84n
Ninazu 28, 54
Ninduluma 81

Ningal 54, 56, 61, 117, 141, 145
Ningirsu 27, 48, 64, 66, 78
Ningirsu/Ninurta 64n
Ningišzida 28
Ninchursanga 41, 51n, 66, 92, 215
Ninisina 45, 140
Ninki 48, 115
Ninkilim 166n
Ninkura 81
Ninlil 48n, 54n, 66n, 73, 92, 139, 141, 176, 205
Ninmach 52, 66
Ninnibru 66
Ninrurugu 114
Ninsumun 100
Nintinuga 140
Nintu(r) 41, 53, 66
Ninurta 25–27, 33, 39, 41n, 48n, 64–70, 73, 75, 98, 100, 113, 115, 117, 126n, 141, 143, 151, 165n, 176
Ninurta/Ningirsu 49
Ninzadim 81
Nisaba 25, 49, 93, 150, 176n, 181, 196
Numušda 54
Nuska 39, 48, 66, 117, 176, 183, 205, 219

Pabilsag 48
Palíl 118
Pán-Tiára 119
Papsukkal 114, 117, 140
Plejády 39, 113, 164, 173, 175n

Sedmero (Plejády) 32n, 45, 55, 78, 113, 159, 164, 173, 175, 179
Silluštáb 114
Sín 22, 25n, 35, 39, 44n, 48, 53–57, 61, 66, 77, 93, 113, 151, 176, 178, 197, 217
Sisigal 57
Soudce 122
Strážce města 78
Sud 49
Suen 41n, 55
Sumukan 57

Šamaš 25n, 32, 39, 44, 54–59, 61, 77n, 81, 84, 98, 107, 115–117, 127, 135, 144n, 147, 149, 151, 157, 160, 162, 165, 170, 172n, 175, 178, 180–183, 185, 188, 193, 197, 199, 202, 205n, 213, 215n, 223
Šerdu (Šeridu) 57
Šerúa 73, 119
Šubanuna 59

Tašmétu 107, 113, 116, 119, 123, 141, 176, 178
Tašmétu/Nanája 107, 176
Tiámtu 24, 70–73, 128–130
Tišpak 28, 216

Uraš (bohyně) 44
Uraš (bůh) 118, 125, 141
Usuramássu 59
Utu 56n, 92, 141

Zababa 98, 117
Zarpánítu 69, 71, 107, 117, 124, 128, 135, 141, 149, 176, 178
Zlý bůh 78

REJSTŘÍK CHRÁMŮ

Bílý chrám 46
Bīt akīti 74, 129n, 142
Bīt Rēš 46, 103

Eabzu 51
Eanna 45n, 62n, 79, 96, 103, 110
Ebabbar 57, 78, 81, 98, 138n
Edikukalamma 139
Echulchul 55
Echursaĝtila 126
Eigikalamma 143
Ekišiba 140
Ekišnugal 54
Ekur 41n, 48, 66, 138n, 141
Emach 139
Emachtila 141
Emeš 103
Emeteursag 140
Enamtila 139
E-niggidar-kalamma-summu 123
É-ninnu(-anzu-babbar) 66
Esangil, chrám 68–70, 97, 114, 117, 121–128, 130n, 138n, 141n, 158
Ešamcham 143
Ešarra 73, 91
Ešgal 103
Ešumeša 66, 143
Etemenanki 74n
Eturkalamma, svatyně 139, 140
Etuša 123
Eugalgalla 59
Eunirkitušmach, chrám 140
É-u_4-ul 122
Ezida 114, 117, 124, 141, 142

Chursaĝkalamma 140

Irigal 62

VĚCNÝ REJSTŘÍK

abriqqu 85
Adapa 47
Agum-Kakrime 69
aḫḫāzu 34, 184
aḫu rabû 94
á-ki-ti 111, 120
  á-ki-ti še-KIN-ku$_5$ 120
  á-ki-ti šu-numun-na 120
akītu 111, 113, 115, 117, 119–131, 169
Akkad
  město 17, 62
  země 48, 195, 198
akrostich 135n
āl Untaš-Napirīša 75
a-lá, *alû* 33, 179
alad 32
aladlammû 31
Alachtum 217
alam 80
Alamdimmû 210, 212
Aleppo 18, 215, 217
aleuromancie 196
Alexandr Veliký 22, 70
Ama-ušumgal-anna 64
amulet 33, 166
Amurru (země) 166
  světový sektor 198
An = *Anum* 44, 47n, 122
Angim-dimma 66
Antiochos I. 22, 70
antropomorfní
  podoba 24n, 31
  povaha 24n
  zpodobení 52, 80, 87
Anzú 28, 31, 47, 49, 65, 67n, 115
apālu 215
āpilu 215
apkallu (kněz) 30, 85, 160
apkallu (Mudrc) 160, 164
apsasû 31
Apsú, Abzu 32, 39, 41, 50, 58, 82, 115, 141, 147n, 156n
Arbéla 62, 218
ardat lilî 34, 159, 184
á-sàg, *asakku* 30, 33n
Asag, Asakku 65–67
Asarhadón 21, 45, 62, 69, 76, 87, 91, 100, 107, 170, 172, 178n, 191, 195, 214, 218n
assinnu 61, 95–97, 171, 215
Astroláb B 112–116
astrologie 199
astronomické diáře 199
asyrský Enlil 47, 72
Ašur (město) 15, 17n, 21, 26, 59, 62, 72n, 75–77, 91, 97, 102n, 113, 115, 118, 205
Ašurbanipal 21, 62, 107, 118n, 135n, 142, 153, 195, 199, 209, 214, 218n
Ašurnasirpal II. 116
Ašurský boží adresář 77
Atramchasís 50, 53, 60, 212

Babylón 17–19, 22, 26, 34, 68–70, 73, 75–78, 81, 98, 103, 107n, 113–120, 138n, 141n, 170
Babylónský almanach 204
balag 108, 136–139
balaĝ 137
Bārûtu 207, 209
bašmu 30n, 164
bennu (epilepsie) 26
Béróssos 22, 160
bič 159, 164, 168
bīt erši 107

Bīt mēseri 160, 163
bīt mummi 76, 83, 92
Bīt rimki 145, 147, 150, 169, 171–186
Bīt salā' mê 150, 169–173, 176
bohyně matka 41, 45, 48
Borsippa 107, 124, 127, 199
boží hněv 36–38, 50, 69–71, 80, 108, 126, 137–139, 141–143, 146, 149n, 161, 167, 169, 177, 185n, 218
boží přítomnost
  mimo chrám 88, 107, 128
  mimo město 128
  přítomnost/nepřítomnost osobního boha 36n, 161, 170
  v boží soše 25, 74, 80, 101
  v božích symbolech 80, 88, 171
  v chrámu 74
  v chrámu *akītu* 128
  v místnosti nemocného 163
boží socha
  analogie s astrálním zjevením boha 25
  dostává dopisy 153
  mimo chrám 91, 107
  odvlečena do vyhnanství 19, 69
  oživená božská bytost 80–82
  v chrámu 74–76
  v modlitbách *šuilla* 148
  v obřadu svaté svatby 107
  vystavena k obřadním nářkům 114
  zhotovena na příkaz božstva 81
  zhotovena z drahých materiálů 80
  zhotovena/opravována v *bīt mummi* 76
  způsob boží přítomnosti 25, 74n
boží soud 147
Boží soud nad Mardukem 131
boží symboly 88–90
  Adada 59
  Anua 46
  Enlila 49
  Ey 52
  Inanny 62
  Marduka 71
  nahrazení antropomorfní sochy 80
  Ninurty 66
  podrobeny rituálu otevření úst 86
  pronajaté 79
  Sína 55
  stávají se božstvem 26
  Šamaše 57
  zhotoveny/opravovány v *bīt mummi* 76
božské standarty 42, 88–90, 128, 171
božský válečník
  Adad 58
  Erra 45, 152
  Inanna 61, 63
  Irninni 39
  Marduk 71
  Ninurta 65, 126
broad room 74
býčí muž (*kusarikku*) 29, 31, 164

cesta
  bohů 55, 67, 107
  rituální ochrana na cestě 165

čarodějnictví, černá magie 36, 50, 97, 114, 135, 147, 155, 158, 160–163, 171, 181–184
čarodějnice 147, 157, 160n, 173, 180–184
čistí a nečistí živočichové 105
čistota (rituální) 92, 106, 192
Člověk a jeho bůh 38

dalālu 132
démon 26, 29n, 32–34, 184
  čarodějnice přidružena k démonům 184
  dobří démoni 31n
  dostávají oběti pro zemřelé 159
  jako choroby 32
  jejich rysy 32–34, 96
  odvlékají Dumuziho do podsvětí 33, 57
  ochranná opatření proti démonům 137, 159n, 163, 168
  posláni s Dumuzim do podsvětí 114
  potomci Nebe a Země 32, 45n

působí nemoci a neštěstí 32, 36n, 57, 155, 158, 163
působí zatmění 55
táhnou Iškurův vůz 58
vnikají do domu 164, 168
vystupují z podsvětí 32, 114
zaříkávání proti démonům 34, 132, 159
zjevení démonů 200
dīk bīti 108, 137
Dilimbabbar 53
dingir 23, 25n, 35
dingir ḫul 33
dingir-šadabba 135, 149n, 170, 174, 184–186
dopisy bohům 153n
drahokamy
platba odvedená *māmītu* 162
rituální ochrana 86, 156, 161, 167
užité k přípravě očistné vody 84, 106, 156
užité při zhotovení boží sochy 80
duch mrtvého 32–34, 56, 59, 147, 173, 182, 184, 186
Dumuziho sen 57
Duranki 48
Dúr-Kurigalzu 75
Dúr-Šarrukín 75n
Dvojjazyčná hemerologie pro prvních sedm dní měsíce *tašrītu* 204
džinové 29, 31

Ebla 15, 47, 50, 58
Ekallátum 18n, 216
Elam 18, 21, 52, 69, 73, 209
světový sektor 198
ellu 106
emblémové zvíře 28, 46, 52, 55, 62, 71, 88–90
eme-gir$_{15}$ 136
eme-sal 136
emesal 136n, 155
en 43, 92n, 101n
én 144, 152
Encheduanna 54, 63, 93
Enki a Ninchursanga 52
Enki a Ninmach 52
Enki a řád světa 51–53, 60
Enkidu 25, 46, 57, 64
Enlil a Ninlil 49, 54
Enlil a Sud 49
Enlil bohů 69
Enlil-báni 195
enlilūtu 48
Enmerkar 16, 101
Enmerkar a Ensuchkešdanna 102
Enmerkar a pán Aratty 102
Enningaldi-Nanna 55
ēntu 93, 101
ēnu 92n
Enūma Anu Enlil 191n, 196–198
Enúma eliš 24, 28, 48, 53, 68–73, 130
recitace mýtu při náboženských slavnostech 115, 117, 124, 129
ereš-dingir 93
ērib bīti 91, 110, 122–124
Eridu 43, 51, 67, 85n, 180
Erra a Išum 61, 71, 80, 96
Erra-imittí 195
eršachunga 136, 142n, 171
eršemma 108, 136, 139n
Esangil-kín-apli 158, 211
Ešnunna 18, 214, 216n
Etana 16, 58
Etemenanki 74n
eṭemmu 33–34
exil boha 19, 69n
exorcismus 34, 124, 159n, 164, 168
extatik 215n, 219

figurky
apotropaické 28, 31 (sochy), 160, 163n, 168
zástupné 86, 147,157, 160–162, 166, 171, 173, 183, 193

gagûm 97n
gala 94n
gal$_5$-lá 33

galamāḫu 92
gallû 33, 127
ĝarza 41n
Geme-Sín 55
gesto (modlitební) 132, 140
gidim 33
Gilgameš (král) 16, 25, 35, 38n, 46, 57, 61, 64, 202
Gilgameš (epos) 39, 46, 50, 57, 64, 212
giparru 92n
Girsu 64, 66, 98
girtablullû 31, 164
giš-ḫur 41
gryf 30–31
Gudea 78
$gudu_4$ 94
gullubu 91

hemerologie 149, 157, 203–206
Hemerologie klanění 204
Hemerologie předkladných chlebů 204n
Hemerologie pro Nazimaruttaše 204
Hemerologie zatmění 204
henoteismus 39n
hermafrodit 61, 95
historická omina 189n
homosexuální 95n
hora (jako božstvo) 26, 162
horoskop 199
hřích 37, 71, 135, 146, 148–150, 152, 162n, 173, 175–177, 181n, 185n
hudba 43, 217
hudební nástroj 26, 43, 134, 137, 139
ḫadaššūtu 107
ḫarimtu 98n
ḫarû 128
ḫašādu 107
Ḫulbazizi 159

Charán 55, 219
Chattuša 20
Chogha Zanbil 75
Chúvava 25

Ibál-pí-El 217
ikribu 135, 151
Ikû 113, 123
iltu 23
ilu 23
ilu lemnu 33
Inanna a An 45n, 63
Inanna a Dumuzi 64
Inanna a Ebech 63
Inanna a Enki 41–43, 51, 53, 62
Inanna a Šukaletuda 42, 63
Inbu bēl arḫi 204
inkubace 214
insignie 40
  božské 32, 42, 106
  královské 42n, 86, 125n, 169n, 172, 194n
  liturgické 42n
investitura 170, 182
Iqqur īpuš 203–205
Isin 17n, 45, 102, 117, 195
Išbi-Erra 17n
išib 94
išippu 85, 94
Iškur zadržen v podsvětí 60
iššiakku 102
Ištařina hra 61
ištarītu 98n
ištartu 23, 60
ištaru 23, 60
ittu 187, 198
izbu 202

Jasma'-Addu 18n, 215
Jestliže má hvězda (kometa) hvězdný obal před sebou 199
Jestliže od měsíce Arachsamna 199
jméno
  obřadní jména chrámů a zikuratů 76
  různá jména téhož božstva 27
  titul užívaný namísto jména 68
  vlastní jména jako prameny ke znalosti soukromého náboženství 35n, 105
  změna jména 49, 92
Jób 71

kaduḫḫû 31
kakku 88
kalendář 111–116
  administrativní 111
  liturgický 91, 102n, 106n, 112, 114, 116–119, 127, 130, 136, 139, 169
  standardní 112–116
Kalchu 66, 75, 113, 116
kalû 94n, 103, 122–124, 134, 136n, 155, 167, 179
Káneš 18
karābu 132
Karkar 59
Kár-Tukultí-Ninurta 75
Kasité, kasitský 19, 69, 94, 134
Kataduggû 210n
Keš 98
kezertu 98
Ki'ur 138
kidinnu 122
ki-^{d}utu (*ki'utukku*) 134, 144n, 180n
ki-^{d}utu-è-a 145
Kiš 16, 75n, 98, 127, 140
klášter 97
kněz 91n
  jeho úkoly a požadavky pro konsekraci 91n, 192
  kněžský úřad krále 102, 118n
  různé typy kněží a kněžek 92–97
Komorní píseň o Adadovi 60
korunovační hymnus 153
kov
  platba odvedená *māmītu* 162
  rituální ochrana 167
  užitý k přípravě očistné vody 84, 106, 156
  užitý při zhotovení boží sochy 80
kozoryba 30n, 52, 89, 164
král 99–102
  dokonalá podoba boha 100
  dostává zbytky z božího stolu 110
  historické vzory krále 16
  Inannin partner 100–102
  oděný me 42
  pastýř 43, 142
  ručí za boží přízeň pro svou zemi 78
  strážce světového řádu 65n, 99
  šangû 102
  udržuje chrámy 78
  v babylónském *akītu* 120, 123–131
  v *Bīt rimki* 172–186
  v *Bīt salā'mê* 169–171
  v hemerologiích 204n
  v proroctvích 214–219
  v závětích omin 197, 199, 202n, 206n, 209
  ve válečném rituálu 171
  ve zvláštním vztahu k bohům 99
  zbožštěný 35, 102
královská hodnost 41–43, 99
  její božský vzor (Šamaš) 170
  obdržení božské královské hodnosti 65, 70n
  počítána mezi me 40–43
  podřízena božské autoritě 126
  sestoupila z nebe 40, 51, 99
  udělení královské hodnosti 45, 48, 69n, 72n
královské modlitby 135, 152n
královské rituály 169n
královský lov 65n
krev
  Lamaštu pije lidskou krev 34
  obětovaných zvířat 104n
  prahy a veřeje pomazané krví 176
kūbu 34, 78, 166
kudurru 71, 88
kulmašītu 98n
kulu'u 61, 95–97
kulullû 31
kuppuru 124, 156
kur-gal 48
kur-gar-ra 43
kurgarrû 61, 95–97, 171
kurību 30n
kusarikku (býčí muž) 29, 31, 164

labān appi 132
labāṣu 34, 184
lagar 43, 92
Lagaš 16, 45, 78n
laḫmu 24 (Lachmu, Lachamu) 29, 31, 164
lamassu 31n, 56, 179, 213
Lamaštu 29, 33n, 45, 159, 184
lamma 29, 31
Larsa 18, 57, 75, 98, 120
lekanomancie 196
libanomancie 196
libbi āli 72
líl 34, 47
lilītu 34, 184
lilû 34, 159, 184
limmu 119
litanie 124, 137–144, 162n
literární modlitby 135
long room 74
lubuštu 106
Ludlul bēl nēmeqi 71
Lugalbanda a horská jeskyně 57
Lugaldimmerankia 127n
Lugal-e 33, 41n, 65–67
Lugalzagezi 16
lukur 97–98
lú-maḫ 93
lu'tu 179
lví muž (*urmaḫlullû*) 29, 164

magie 155, 157
  Ea jako její božský patron a zdroj 50n, 82, 105, 155n
  imitativní 157, 162, 173, 185
  je kompetencí zaklínače 155n
  magická ochrana zaklínače 159
  magické kresby 168
  magicko-náboženské rituály 155–186
  neodlišená od náboženství 105, 147, 155
  profylaktické prostředky proti magickým útokům 159–162
  působí nemoci a různé druhy zla 155, 158n, 163
  užitá k uzdravení 159–165
  užitá ke zlým účelům → čarodějnictví
  užitá proti nepříteli 171
māliku amēlu 100
malomocenství 54
māmītu (kletebná sankce) 45, 161–163
  rituály proti *māmītu* 162n, 181n, 184–186
mangu 179
Maqlû 114, 161, 174, 183n
Mari 18n, 98, 189, 191, 212, 214–218
māru 36
maškim 33
mašmaššu 97, 144, 149, 155, 192
maštakal 201
me 40–43, 48, 51, 53, 62n, 67, 99, 197
me-lám, *melammu* 25
menologie 111, 203n
měsíční srpek 53, 55, 89, 141, 191
mēsu (strom) 80
mīs pî 81
Mīs pî 81–86, 128, 134, 143–145, 148, 167
mít boha 36, 203, 210
Mittani 19n
mouka 76
  magické čáry z mouky 159
  magický kruh z mouky 162
  obětní dar 39, 84, 104, 106, 109, 120, 206, 214
  při věštění 196
  v magických rituálech 184
mû (me) 40
mubannû 121
muḫḫû 215, 217, 219
muḫḫūtu 215
mullilu 94
mušḫuššu 28, 30n, 71, 164
mušmaḫḫu 30n

Nabonid 22, 55, 70, 78, 93, 110, 123, 129
nabrû 116
nābû 216
Nabú-apla-iddina 81
Nabuchodonosor I. 19, 69

Nabuchodonosor II. 22, 74, 123, 128, 130, 147
Nabuchodonosor, král spravedlnosti 147
nadītu 92, 97n
Nádvoří shromáždění (Ubšukkinna) 127
namburbi 146, 164, 171, 174, 178, 180, 183, 193n, 201, 206, 213
nam-érim-búr-ru-da 162
Namraṣīt 53
nam-tar 33
namtaru 33, 127
nannaru 53
naptanu 108
nar 95
Narám-Sín 16n, 35, 130, 189
nāru 95, 103, 122–124, 167
nářek 17, 43, 94, 105, 134n, 137, 139, 175, 178
  bohyně 67, 138n
  nad zkázou chrámu 137n
  pro boha nebo bohyni 64, 114, 116
  prosebníka 38, 142n, 153
nebeské písmo 197
nêšakku 92, 94
nesmrtelnost (bohů) 23, 28
Nigdimdimmû 210
nignakku 105, 157
Nimrod 66
Nimrud 66
Ninive 21, 62, 76, 83, 171, 174
Ninkilimovi velcí psi 166
Ninurta a želva 67
Ninurtova cesta do Eridu 67
Nippur 41, 48n, 55, 64– 67, 72, 75n, 92, 94, 98, 112n, 138n, 142n, 170
nīqu/*niqû* 104
nīš ālim u rubā'im 72
nīš qāti 132, 134, 140, 145
Niššíku 50
nitro nebe 56
novoluní 111
novoroční slavnost 69, 91, 107, 119–131, 142
Nový zákon 38
nu-bar 98
Nudimmud 24, 50
nu-èš 94
nu-gig 43, 98, 101
Nunamnir 48

oběti pro zemřelé 33, 94, 114n, 159
oblékání bohů 75, 106, 109, 117, 127n
ochranný duch 26, 31–33, 56n, 179, 213, 217
očišťování 92, 94, 97, 103, 106, 155n
  boha 82, 84–86
  bohů 115
  člověka 106, 115, 149, 156, 159, 161, 163
  domu 115, 156, 164, 167n
  chrámového personálu 92
  chrámu 124, 156
  insignií 170
  krále 115, 147, 169n, 174n
  místa 106, 156, 163, 167
  paláce 169, 171–174, 195
  předmětů 106, 164
  rituálního prostoru 157
  základů 168
oděv
  lem oděvu 194, 216
  nahrazuje osobní přítomnost 171, 216
odpuštění 71, 135, 148–150, 152, 176, 185n
oholení 91
okřídlený disk 73
okuřování 38, 82, 84, 94, 105n, 109, 124, 159, 164, 166, 168, 174, 182
omytí 175
  bohů 106, 115
  rukou (boha, krále) 119, 125, 170, 180
  úst 81n, 83–86
oprava
  boží sochy 76, 95, 137
  domu 167, 203
  chrámu 95, 137

opuštění města bohem 69n, 80, 138
osobní bůh 35–38, 59, 146, 150, 161, 169n, 172–174, 176, 178, 180, 184n, 193
osud, sudba
  boha, bohů 24, 82, 84n, 123, 130, 148
  domu 168
  kamenů 65n
  krále 123, 127n, 130
  lidí 39, 52, 150
  města 127
  nositelé dobrého osudu 31
  revidován Šamašem 56, 145, 157, 160, 193
  smrti 33, 39
  stanoven bohy 26, 48, 52, 54, 65n, 84, 101, 127n, 146, 150, 212
  stanovený v mateřském lůně 100
  světa 26, 48
  zahrnuje působení démonů 32
  země, zemí 52, 130
  známky osudu 188, 212
otevření chrámové brány 108, 110, 121–124, 127
otevření úst 82, 85n
otírání (rituální) 106, 156, 173
  člověka 173–175, 181n, 186
  domu 124, 164, 173–175
oživování boží sochy 81–86

panteon 27, 40, 44, 46, 48, 55, 59, 64, 69
Pán-Tiára 102, 119
parak šīmāti 127n
parakku 74
parṣu 40n
pastýř
  bůh 36
  Dumuzi 63, 114
  Enlil 138
  král 43, 142
paštīšu 85, 92, 94
paššūru 109
paṭīru 109, 157
Pazūzu 29, 34
Píseň o motyce 48n
pīt bābi 108
pīt pî 82
Plod pán měsíce 204
pochodeň 83, 106, 115, 119, 124, 159, 164, 170, 173, 182–184, 193
pole 48, 58, 65, 113n, 116, 123 (souhvězdí), 128, 185, 200, 203
  rituály na ochranu pole 165–167
polyteismus 40
potopa 46, 50, 53, 60, 73, 139, 160
Povýšení Inanny/Ištar 44, 46, 62n
probuzení domu 108
procesí 61, 83, 85n, 98
  bohů 75, 87, 91, 107, 114n, 117n, 120, 128, 137, 141, 143, 169
prostituce 43, 60n, 95n
propuštění
  otroka 149
  vězňů 37, 149, 173, 175, 182
Průvodce uměním zaklínače 149, 158n, 165n, 172
přátelství (s bohem) 38
předkladné chleby 105
předkladný stůl 75, 104, 109n, 119, 124
  přenosný 109, 157, 165, 174n
přímluva
  bohů 37n, 123, 137, 142, 149, 170, 173, 176
  chrámu nebo zikuratu 74, 153
  lidí 136
  ochranných duchů 31
Příručka věštce 198n
přísaha 45, 58, 68, 72, 79, 88, 94, 185, 205, 209
  kletebná sankce za porušení přísahy 161n, 185

qadištu 98
qammatu 215

rābiṣu 33, 184
raggimtu 218
raggimu 218
ráj 52

rákos 156
spalovaný při rituálu 126
rákosiště 24, 176, 179
rákosová rohož 83n
chýše 83n, 86, 169n, 172, 176, 178–180, 182
předkladný stůl 130
stavba 169n
svazek (*urigallu*) 163, 176
snopek jako symbol Inanny 62, 90
rēḫātu (zbytky z božího stolu) 110
rimku 106
rostlina života 57
Rolníkovy rady 65
rybí muž 31

řeka (jako božstvo) 147n, 162
řvoucí bouře 28, 31

saĝ-ur-saĝ 43
Sakikku 211n
ṣalmu 80
sanga 79, 93n
sánga 94
Sancheríb 66, 69, 72–74, 219
Sargon Akkadský 16, 54n, 62n, 93
Sargon II. 69, 72, 154
Sebettu (Sedmero démonů) 32n, 45, 55, 159
sedm
dvakrát sedm exorcismů 168
dvakrát sedm otevření úst 85
dvakrát sedm stříbrných srpků v *Bīt rimki* 175
hierarchie sedmi božstev 44
jednotka sedmi dní 111, 117
očišťování sedmi kadidelnicemi a sedmi pochodněmi 164
opasek sedmi me 42
otírání sedmi chleby 186
propuštění dvakrát sedmi vězňů v *Bīt rimki* 175, 182
rozbití sedmi nádob 168
sedm bran podsvětí 63
sedm kadidelnic a sedm pochodní 164
sedm magických kreseb 168
sedm *melammu* 25
sedm Mudrců 160
sedm nádob na úlitby 178
sedm rituálních domů v *Bīt rimki* 173, 179–182
sedm rituálních spálení v *Šurpu* 162
sedm věštců k sedmi beránkům 130
Sedmero velkých bohů (Plejády) 29, 78, 89, 113, 164, 173, 175, 179
Sedmero zlých démonů 32n, 45, 55, 159
sedmihlavý drak 30n
sedmkrát recitované zaříkávání 86, 165
vypuštění sedmi ptáků v *Bīt salā' mê* 169
zasazení sedmi výhonků 168
sedmdesát let opuštění Babylónu 69n
sektory země 198
Sestup Inanny/Ištar do podsvětí 42, 63, 96
sestup Dumuziho do podsvětí 114
seznam
dnů 203–205
bohů 27, 44n, 47n, 54, 59, 66
eponymů 119
chrámů 76–78
lexikální 15n, 21, 121, 219
topografické 59, 76–78
Seznam šťastných dnů 204
shromáždění bohů 47n, 127n, 130n
Sidón 191
Simbar-šipak 81
Sínova cesta do Nippuru 55
Sínova kravka 54–56
Sínovo zajetí 55
Sippar 57, 59, 75, 81, 98, 112, 138n, 142
smíření s bohy 37, 81, 126, 148, 150, 160, 163, 169n, 172, 174, 176–178, 184–186, 188, 193, 211, 218
složené bytosti 28–31, 52, 88, 160, 164
apotropaické figurky/sochy 28
neodpovídají řádu světa 28
smlouva mezi bohem a lidmi 27

Sňatek Sína a Ningal 56
soudce (božský)
Marduk 39
Řeka 147n
Šamaš 56, 58, 145, 151, 157, 160, 170, 178, 180, 193, 213
souvztažnosti 80, 190, 204
spálení
aromatických látek 105n, 109
figurek čarodějníka a čarodějnice v *Maqlû* 161, 183n
figurek kobylek 166
hranice na poli 166
kletebné sankce *māmītu* 162n
plodů a látek v *Šurpu* 162n, 185
Spor ovce s obilím 46
Starý zákon 80, 87, 104n
step 115n, 151, 165
místo konání rituálu 157, 169, 172n, 176, 206
odpadní místo pro zaříkávané zlo 182, 186
pohřební místo pro *māmītu* 162
příbytek démonů 32, 34, 159
Strážce města 78
stvoření
boha 84, 177
bohů 24, 52
člověka 36, 39, 52n, 71, 100, 177
jako otroka bohů 38, 71, 78, 104
bohem Enlilem 49
dne a měsíce 197
krále 100, 177
me
světa 70
jako příbytku bohů 71
vody 180
země 85
želvy 67
stvořitel(ka) 36 (osobní bůh), 41 (Nintur), 44n (An), 48 (Enlil), 52n (Enki), 53 (Nintur), 71 (Marduk), 73 (Ašur), 100 (Bélet ilí), 147 (řeka), 150 (osobní bůh), 177, 181 (Nisaba)
Subartu 198
sudba → osud
suḫurmāšu (kozoryba) 30n, 52, 164
sullû 132
ṣullû 132
Sumerský královský seznam 16n, 51, 99
Súsy 69
svatá svatba
božstev 75, 107, 110, 113, 115–117
krále 64, 101n
symbolické číslo božstva 46, 49, 52n, 55, 57, 59, 62

šā'iltu 192
šā'ilu 192
Šamaš-šum-ukín 21, 107, 172, 199
šangû 79, 81, 93n, 98, 102, 119
šar pūḫi 194
šasû 132
šēdu 31n, 179, 184, 213
Šēp lemutti ina bīt amēli parāsu 164
šešgallu 94, 121–126
Šiduri 38
šigû 148n
šiptu 144, 155
šiṭir šamê 197
štíří muž 29, 31, 164
šubtu 34, 124
šugītu 98
šuilla 140
v akkadštině 51, 145–147, 150, 170, 172n, 176–178, 180
v emesal 136, 140–142
v sumerštině 148
šu-íl-lá 140
Šulgi 41, 99–101
šulmu 208, 218
Šumma ālu ina mēlê šakin 96, 190, 200n
Šumma izbu 195, 201–203
šu-nir 88
šurinnu 88
Šurpu 37n, 162n, 174, 184n
Šu-Sín 17
šutēmuqu 132

tabulka bohů (játra) 151, 192
tabulka osudů 48n, 65, 67n
Taima 22
takpertu 174
tamaryšek 80, 82, 85, 122, 156, 161, 179, 181n, 201
Terqa 98, 215
Tiámtu 24, 70n, 73, 128–130
Tiglat-pilesar I. 20, 112
Tiglat-pilesar III. 69
Tintir 77n, 139n
trans 215, 217
transcendence, transcendentní 23n, 35, 87
Trůnní stupeň osudů 119, 127n
Tukultí-Ninurta I. 20, 69
ṭupšar Enūma Anu Enlil 191
Tuttul 215

U_4-de-ra-ra dab/dib-bé-da 166
Ubšukkinna 127
udug 33
Udug-ḫul-a-meš 32–34, 36, 46, 51, 55, 156, 159
ugallu 31
ugbabtu 93, 98
úlitba 104, 119, 157, 178
Umma 16
ūmu nā'iru 28, 31
Ur 17, 52, 54n, 75, 93, 111, 120
uridimmu 31
urigallu
  boží standarta 88
  rákosový svazek 163, 176
urmaḫlullû 29, 31, 164
Uruk 15, 17, 43, 45n, 62, 75, 96, 101, 103, 108n, 114–117, 121, 173n, 183
uṣurtu 41
ušburudû 160
utišování srdce 139
utnennu 132
Utu-chengal 17
utukku 33, 179, 184
uzdravovací rituály 163n

věčný život 39, 47
velcí bohové 26, 37n, 44n, 49, 59, 68, 74–76, 78, 84, 92, 100, 107, 124, 127, 129n, 132, 146n, 151, 157, 170, 172n, 176n, 179, 182, 188, 197
velká bouře 31
věštebný výrok 189, 191, 205, 214
věštec 130, 167, 191n, 205
  jeho modlitby 151n
  jeho rituál 207, 209
  jeho úkoly 92, 155, 191n, 198n, 206, 212
  požadavky kladené na kandidáty 192
věštění z vnitřností 58, 76, 151n, 188n, 191, 198, 206–210, 216
věštění ze snů 78, 212–214
vezír 27, 33, 39, 48, 51, 54, 57, 59, 66, 114, 140n
vlasy 80, 171, 210, 216
voda
  jako obětina 104, 214
  očistná 84, 106, 156, 179
  proměněná v krev 63
  života 57
vypuštění zvířat, ptáků 169, 173, 182
vzkříšení 131

Xerxes 70

zagmukku 112, 130
zaklínač (*āšipu*, *mašmaššu*)
  jeho rituální modlitby 144–150
  jeho rituály 81–87, 155–186, 193–195, 201, 213
  jeho úkoly 92, 97, 158, 160, 163, 192, 199, 212
  působí boží mocí 51, 155–157
  soubor jeho textů 158
  v babylónském *akītu* 124, 131
  význam jména *āšipu* 155
  zaklínač bohů (Marduk) 157
zà-mì 133
zaříkávání a modlitba 105, 144, 147, 155

zástupný/á 126
figurka 86, 147, 157, 160–162, 166, 171, 173, 183, 193
osoba 157, 173, 194n
předmět 157, 172n, 193
zástupný král 126, 170, 172, 194n
zatmění 54n, 95, 137, 172, 186, 194n, 197n
zavření brány 108
zbožštěný/á/é
král 35, 102
město 72
mrtvé novozeně 34
předměty 26
přírodní živly 25
tiára 102
zbraň boha 88
zbytky z božího stolu 109n, 122
země bez návratu 63
zemětřesení 148, 197, 204
zikurat 26, 45, 66, 74–77
Zimrí-Lím 19, 153n, 191, 215–217
zlý bůh 33, 78
zrození
boha 81n
démonů 32
Zú-buru$_5$ dab-bé-da 166

REJSTŘÍK CITOVANÝCH MEZOPOTÁMSKÝCH TEXTŮ

akītu, Babylón, *Racc.* 130, ř. 29–32 • 122
akītu, Babylón, *Racc.* 134, ř. 240–249 • 122n
akītu, Babylón, *Racc.* 143, ř. 396–402 • 125
akītu, Babylón, *Racc.* 144n, ř. 423–428, 434–438 a 445–446 • 125
Astroláb B • 113–116
astronomický diář, Sachs – Hunger, *Astronomical Diaries* I, 44n, ř. 18′–19′ • 199
astronomický diář, Sachs – Hunger, *Astronomical Diaries* I, 50n, ř. 21′ • 199

balag Utugin eta, 1–14, 103–110, 125–133, 190′–197′, 245′′–247′′ • 138n
balag Utugin eta, 125 • 138
Bīt rimki, 2. dům, akkadské zaříkávání, ř. 4–7, 30–34 a 40–43 • 181
Bīt rimki, *dingir–šadabba*, *JNES* 33 (1974) 274–277, ř. 30–39 • 185n
Bīt rimki, *dingir–šadabba*, *JNES* 33 (1974) 274–277, ř. 40–53 • 150
Bīt rimki, *ki'utukku* 2. domu *Bīt rimki*, ř. 25–40 • 180
Bīt rimki, *namburbi* proti všech zlým znamením, Maul, *Zukunftsbewältigung*, 475n, ř. 4′–7′ • 183
Bīt rimki, rituální řád 5. domu, PBS I/1, č. 15, av. 20 – rev. 1 • 181
Bīt rimki, rituální řád, *BBR*, č. 26 ii 20′ – iii 2 // *SpTU* II, č. 12, ii 4–9 • 175
Bīt rimki, rituální řád, *BBR*, č. 26 iii 3–9 // *SpTU* II, č. 12, ii 10–14 • 175
Bīt rimki, rituální řád, *SpTU* II, č. 12, ii 31–33 • 176
Bīt rimki, žehnání králi, *SpTU* III, č. 66, ř. 52–67, 85–87, 92–99 • 178n
Bīt rimki, žehnání králi, *SpTU* III, č. 66, ř. 81–84 • 182

dingir–šadabba (*Bīt rimki*), *JNES* 33 (1974) 274–277, ř. 30–39 • 185n
dingir–šadabba (*Bīt rimki*), *JNES* 33 (1974) 274–277, ř. 40–53 • 150
dopis Asarhadónovi *LASEA* I, č. 167, rev. 4–15 • 179
dopis Asarhadónovi, *LASEA* I, č. 203, av. 10 – rev. 8 • 179n
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 112, rev. 8–11 a 13–18 • 191
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 2, av. 1–14 • 195
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 207, rev. 9–13 • 100
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 240, av. 5 – rev. 5 • 178
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 352, av. 16–21 • 171
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 5 • 205
dopis Asarhadónovi, SAA 10, č. 8, av. 21–rev. 2 • 192
dopis Asarhadónovi, SAA 16, č. 59, rev. 2′–10′ • 219
dopis Ašurbanipalovi, SAA 4, č. 280 • 207–209
dopis Ašurbanipalovi, SAA 8, č. 4, av. 10 • 198
dopis králi, SAA 10, č. 61, rev. 2–13 • 205
dopis osobnímu bohu, van Dijk, *La sagesse*, 13–14 • 154
dopis Řece, ARM 26/1, 413 • 153n
Enūma Anu Enlil, předmluva • 197
Enūma Anu Enlil, z tab. III • 197
Enūma Anu Enlil, z tab. XV • 198

Enūma eliš I 1–20 • 24
Erra a Išum IV 52–58 • 96
eršachunga me-e umun-mu-ra šir-re-eš ga-an-na-ab-dug$_4$ • 143
eršemma é-gul-la ki-bi me-na gi$_4$-gi$_4$-mu, ř. 19–20 • 42
eršemma ur-saĝ ud-u$_{18}$-lu • 139n

Gilgameš, OB (VA+BM), sl. iii 1–5 • 39
Gudeovy válce, ř. 264–265 • 41

Hemerologie předkladných chlebů, sl. i 1–14 • 205
hymnus Iddin-Dagān A, 76–84 • 96
hymnus k Adadovi, *Or* 52, 23–25, sl. ii 6–10, *Wettergottgestalten*, 222 • 58
hymnus Lipit-Ištar C, 43–47 • 42
hymnus Nintur A, 36–39 • 41
hymnus Šulgi A, 7 • 99n
hymnus Šulgi B, 12 • 100
hymnus Ur-Namma B, 7 • 42

Chammurapiho zákoník, sl. i 27–49 • 99
chrámový rituál (kolofon), Uruk, *Racc.* 79n, ř. 43–47 • 103
chrámový rituál, Assur, Menzel, *Assyrische Tempel* II, T 32–33 • 119
chrámový rituál, Uruk, *Racc.* 79n, ř. 35–38 • 110

Iqqur īpuš § 1, 1–15 • 203n

Kataduggû, Böck, *Morphoskopie*, 134n, ř. 60–61, 65–68 • 211
ki'utukku (*Bīt rimki*, 2. dům), ř. 25–40 • 180
ki'utukku (*Mīs pî*), SAALT 1, 171n • 145
královský nápis (Enmetena), *Pre-Sargonic Period*, 198n, sl. vi 1–8 • 38
královský nápis (Nabonid), AOAT 256, č. 2.9, sl. i 19–29 • 78
královský nápis (Nabonid), AOAT 256, č. 3.3^a, sl. vii 23′– 37′ • 123
královský nápis (Nabonid), AOAT 256, č. 3.3^a, sl. ix 3′–41′ 129
královský nápis (Nabú-apla-iddina), *BBS*, č. 36, sl. i 9–20 • 81
královský nápis (Nabú-apla-iddina), *BBS*, č. 36, sl. iv 3–21 • 81
královský nápis (Nabuchodonosor II.), VAB 4, 126–7, ř. 54–65 • 128

liturgický kalendář, Livingstone, *Explanatory Works*, 255 • 114
Lugal-e, 493 • 42

Maqlû I 135–142 • 184
Maqlû V 119–124 • 184
Mīs pî, SAALT 1, 57, ř. 61–63 • 83
Mīs pî, SAALT 1, 59, ř. 88–93 • 83
Mīs pî, SAALT 1, 114, ř. 1–5 • 83
Mīs pî, SAALT 1, 115n, ř. 13 a 31 • 83
Mīs pî, SAALT 1, 134n, ř. 35–39 • 84
Mīs pî, SAALT 1, 138.140n, ř. 54.69–71 84
Mīs pî, SAALT 1, 145n, ř. 110.112n 85
Mīs pî, SAALT 1, 146n, ř. 6–14 • 85
Mīs pî, SAALT 1, 161n, ř. 14–16 • 85
Mīs pî, SAALT 1, 177n, ř. 33–35 • 86
modlitba k bohům noci, *RA* 32 (1935) 179–187 • 151n
Moudré rady, ř. 72–77 • 99
Moudré rady, ř. 135–141 • 36

Nabonidova kronika, sl. iii 24–25 • 123
namburbi, Freedman, *If a City is Set on a Height* I, 300–301 • 201
namburbi, Maul, *Zukunftsbewältigung*, 251, ř. 30–35 • 37, 188
namburbi, Maul, *Zukunftsbewältigung*, 401n, ř. 1–4 • 206
namburbi, Maul, *Zukunftsbewältigung*, 475n, ř. 4′ –7′ • 183
Narám-Sínova legenda, 106–111 • 130

omina z vnitřností, *RA* 35, 42n, č. 3 a 7 189
omina z vnitřností, YOS 10, č. 11, sl. i 1–10 • 206
omina z vnitřností, YOS 10, č. 11, sl. iii 31–40 • 189
omina z vnitřností, YOS 10, č. 11, sl. v 10–13 • 207
omina z vnitřností, YOS 10, č. 56, sl. iii 8–9 • 189

Příručka věštce, ř. 38–52 • 198n
přísloví, *Babylonian Wisdom Literature*, 227, ř. 23–26 • 36
prorocké poselství, A.1121+A. 2731, ř. 46–60 • 217
proroctvé poselství, MARI 5, 240 • 217
proroctví, SAA 9, č. 2.5. • 218

rituál konsekrace kněží, *JCS* 21 (1967) 132, ř. 16–18 • 192
rituál zástupného krále, *AfO* 18 (1957–1959) 110, sl. A, ř. 7–8 • 195

Sakkiku, katalog, kolofon, *Gs. Sachs*, 148–150, rev. 28´–33´ • 212
Sestup Inanny do podsvětí, 14 • 42
Sestup Inanny do podsvětí, 132n • 42
Stvoření člověka a krále, ř. 31´–40´ • 100
Sumerský královský seznam, ř. 1–2 • 51

šuilla Marduk 2, ř. 10–22 • 177
šuilla Marduk 16 • 146n
šuilla Marduk 19 • 39
šuilla mu-LU é-a ku_4-ra-zu-ta • 141n
šuilla Nisaba 1 • 177
šuilla Zarpánitu 3 (= *šigû* k Zarpánitu) • 149
Šumma ālu I 1–2 • 201
Šumma ālu I 28 • 190
Šumma ālu XXII 64–71 • 201
Šumma ālu CIV 15 (CT 39 44 15) • 96
Šumma izbu I 5–12 • 202
Šumma izbu II 6 • 202
Šumma izbu VI 39–44 • 202n
Šumma sinništu qaqqada rabât, Böck, *Morphoskopie*, 158n, ř. 119–125 • 210
Šurpu II • 37n
Šurpu V–VI 60–72 • 185

Tintir V 82–88 • 78

Udug-ḫul-a-meš III 147–152 • 51
Udug-ḫul-a-meš III 179–185 • 156
Udug-ḫul-a-meš V 20 • 36

Zaqīqu, Sm 801, sl. iii, ř. x+9 – x+14 • 213
zaříkávání (ochrana na cestě), *ZA* 102, 212–214, av. 9–17, rev. 28–29 • 165
zaříkávání (proti škodám na poli), *Iraq* 72, 132–134, č. 24, sl. iv 24´–26´ • 166
zaříkávání (proti zlému snu), Butler, *Dreams*, 261, sl. i 79 – ii 1 • 213
zaříkávání (proti zlému snu), Butler, *Dreams*, 272n, ř. 4–27 • 213
zaříkávání (uzdravení), Farber, *Schlaf, Kindchen, schlaf!*, 44n, ř. °51–°54 • 164
zaříkávání ‚Ty, řeko, jsi stvořitelem všeho‘, Maul, *Zukunftsbewältigung*, 288n • 148
žehnání nového domu, Ambos, *Baurituale*, 104–105, ř. 85´´–90´´, 92´´–94´´ • 168

EDICE SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ

IVAN HRŮŠA

BOHOVÉ, CHRÁMY, OBŘADY A LIDÉ

Náboženství staré Mezopotámie

Typografie Zbyněk Kočvar
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2015 jako svou 1379. publikaci
Vydání první. AA 14,96. Stran 288
Odpovědná redaktorka Radka Fialová
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s.
Doporučená cena 328 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-538-6